

Urząd Gminy Boćki

STRATEGIA ROZWOJU GMINY BOĆKI

do 2015 roku

Boćki, czerwiec 2003

Spis treści:	Strona
Część I – RAPORT O STANIE GMINY	3
Część II – ANALIZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH	24
Część III – STRATEGICZNE CELE ROZWOJU GMINY	68
Część IV – STRATEGICZNE PROGRAMY GOSPODARCZE	72
Część V – WDROŻENIE I MONITORING STRATEGII	122

Część I

RAPORT O STANIE GMINY

1. INFORMACJE WSTĘPNE

1.1. WPROWADZENIE

Niniejszy „Raport o Stanie Gminy” to pierwszy etap prac nad Strategią Rozwoju Gminy Boćki, stanowiący jej integralną część. Dane w nim zawarte współtworzą materiał informacyjny służący do przeprowadzenia analizy uwarunkowań rozwojowych Gminy.

W pracach nad Raportem zastosowano metodę analityczno – opisową, z zastosowaniem tabel i wykresów obrazujących zmiany trendów w czasie.

1.2. POŁOŻENIE

Gmina Boćki leży w południowej części Województwa Podlaskiego w Powiecie Bielskim. Od północy graniczy z Gminą Bielsk Podlaski, od wschodu z Gminami Orla i Kleszczele, od zachodu z Gminą Brańsk, od południa z leżącymi w Powiecie Siemiatyckim Gminami Milejczyce i Dziadkowice.

Obszar Gminy zajmuje powierzchnię 232 km² i zamieszkiwany jest przez 5258 mieszkańców rozproszonych w 36 miejscowościach.

1.3. RYS HISTORYCZNY GMINY¹

Boćki pierwszy raz w źródle historycznym zostały wymienione w 1499 r. Dnia 17 września 1509 r. Zygmunt Stary nadał sześć osad nad Nurcem marszałkowi i sekretarzowi Wielkiego Księstwa Litewskiego Janowi Sapieże, któremu również pozwolono na założenie miasta na prawie magdeburskim, organizowanie trzech jarmarków i zbudowanie zamku. Właściciel Bociiek niebawem znacznie poszerzył swe dobra i w budowanym mieście w 1513 r. ufundował kościół parafialny. Jan Sapieha był pierwszym wojewodą podlaskim, zmarł w 1517 r. w pobliskim Dubnie i został pochowany w Boćkach. Przypuszczalnie od ok. 1528 r. w mieście była też cerkiew. Przed 1568 r. Sapiehowie sprowadzili do miasta Żydów, którzy niebawem utworzyli gminę wyznaniową.

Sapiehowie władali Boćkami do II połowy XVIII w. Tutaj zbudowali swą rezydencję.

---

¹ Cytat za opracowaną przez Zbigniewa Romaniuka informacją o Gminie Boćki zamieszczoną na stronie internetowej Powiatu Bielskiego <http://www.powiatbielski.cp.pl/wizyt/gminy/bocki.htm>

W 1591 r. dobra boćkowskie o powierzchni ok. 3.600 ha obejmowały miasto i dziewięć wsi. W 1638 r. uległy one podziałowi na boćkowskie i dubińskie, ale nadal były we władaniu Sapiehów. W Dubnie znajdował się dwór z kaplicą. W 1674 r. w Boćkach mieszkały 463 dusze podatkowe, w tym ponad 54 proc. unitów, 25 proc. katolików i 21 proc. Żydów. Dobra obejmowały ówczasie miasto oraz wsie Knorydy, Krasna Wieś, Romaszki, Mokre, Stara Wieś, Andrianki i Żołoćki. Znaczną część tych dóbr posiadał kasztelan lubelski Szczęsny Zygmunt Parys. W 1693 r. drogą zastawu Boćki trafiły w posiadanie Branickich, ale niebawem poprzez małżeństwo powróciły do Sapiehów. W tym czasie w mieście był rynek oraz sześć ulic: Bielska (przy tej cegielnia), Brańska, Dubieńska, Dworska, Załuska i Zarzecka.

W 1730 r. skarbnik litewski Józef Franciszek Sapieha z żoną Krystyną z Branickich ufundowali w mieście drugi kościół katolicki, jako miejsce godne relikwii ciernia z korony Chrystusa. Świątynię poświęcono dziewięć lat potem i przekazano do użytkowania zakonowi franciszkanów reformowanych, dla których wzniesiono też klasztor. Szczególnie rozwinął się w Boćkach kult św. Antoniego Padewskiego, a na odpust w tym terminie do miejscowości tej przybywało wielu pielgrzymów.

W XVIII w. dobra boćkowskie, zwane hrabstwem, zamieszkiwała szlachta, bojarzy (Romaszki, Knorydy, Mokre, Stara Wieś, Krasna Wieś), a najliczniej chłopci. Boćki słynęły z rzemiosła rymarskiego. W latach 60. XVIII w. miasto wraz z ręką Teresy, córki Józefa Sapiehy, przeszło w posiadanie podczaszego litewskiego Joachima Karola Potockiego. Ród ten władał miastem przez niemal sto lat.

W 1794 r. z polecenia władz powstańczych z dóbr boćkowskich insurrekcję kościuszkowską zasiliło 9 konnych kantonistów z bronią. W 1800 r. w Boćkach mieszkało 1.513 osób, w tym 44 proc. Żydów. Miasto było punktem etapowym stacji pocztowej.

W 1820 r. Jan Potocki ufundował wyznawcom obrządku wschodniego murowaną cerkiew, istniejącą do dzisiaj. W 1824 r. zamknięto katolicki kościół parafialny stojący w rynku. Zaborcy nie pozwolili dokończyć budowy nowej świątyni. W 1832 r. władze rosyjskie usunęły reformatów z klasztoru, a świątynię klasztorną zamieniono na kościół parafialny. W tym czasie znacznie została też osłabiona gmina żydowska, która uległa podziałowi.

Pod Boćkami 20 września 1863 r. Antoni Barancewicz na czele oddziału liczącego 109 partyzantów stoczył potyczkę z wojskami rosyjskimi kpt. Emalienowa.

Od lat 60. XIX w. właścicielką Bociek była Joanna Defler. W 1897 r. w mieście mieszkało 2.636 ludzi, w tym 53 proc. Żydów. W 1912 r. rozebrano klasztor reformatów i z jego cegły wzniesiono cerkiew w Andriankach. Na skutek tzw. „bieżeństwa” znaczna część wyznawców prawosławia została w 1915 r. ewakuowana w głąb Rosji, na skutek czego do 1929 r. nie funkcjonowała tutaj parafia prawosławna. W czasie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. w okolicach Bociek doszło do walk, a brał w nich udział m.in. Władysław Broniewski. W 1931 r. w Boćkach mieszkało 2.326 osób, w tym 1.138 katolików, 736 Żydów i 421 prawosławnych. W 1934 r. Boćki utraciły prawa miejskie.

W trakcie II wojny światowej miejscowość znacznie ucierpiała. Miejscowych Żydów Niemcy wymordowali w Treblince.

1.4. ZARZĄDZANIE GMINĄ

Gmina Boćki - w myśl Ustawy o samorządzie gminnym – jest wyposażoną w osobowość prawną wspólnotą samorządową wszystkich jej mieszkańców. Swoje ustawowe zadania realizuje poprzez Radę Gminy oraz wybieranego w wyborach powszechnych - Wójta. Podstawowym celem Gminy jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców jako zadanie oddane przez prawo do jej wyłącznej właściwości. Gmina wykonuje także nałożone na nią przez ustawy zadania z zakresu administracji rządowej. Gmina może wykonywać inne zadania z zakresu administracji rządowej na podstawie zawieranych porozumień administracyjnych. Szczegółowy zakres celów i zadań Gminy precyzuje Statut Gminy będący obok ustaw najważniejszym aktem normatywnym regulującym funkcjonowanie Gminy i jej organów.

Organem stanowiącym i kontrolnym Gminy jest składająca się z 15 radnych Rada Gminy, do właściwości, której należy rozstrzyganie we wszystkich sprawach publicznych, nie zastrzeżonych ustawowo dla innych podmiotów, a mających na celu zaspokajanie lokalnych potrzeb o charakterze zbiorowym. Do pomocy w wykonywaniu swoich zadań Rada może tworzyć stałe i doraźne komisje,

wyposażone w uprawnienia kontrolne oraz inicjatywę uchwałodawczą w zakresie przekazanych im spraw. Na dzień dzisiejszy funkcjonują trzy następujące komisje stałe:

- Komisja Finansów i Rozwoju Gospodarczego
- Komisja ds. Promocji, Kultury, Oświaty i Spraw Socjalnych
- Komisja Rewizyjna.

Do zadań komisji stałych należy:

- opiniowanie uchwał Rady oraz sprawowanie kontroli nad ich wykonaniem,
- inicjatywa uchwałodawcza,
- opiniowanie i rozpatrywanie spraw przekazanych komisji przez Radę,
- przyjmowanie oraz rozpatrywanie skarg i wniosków,
- opiniowanie kandydatów na stanowiska kierownicze w gminnych jednostkach organizacyjnych.

Komisja Rewizyjna wykonuje zadania kontrolne na zlecenie Rady w zakresie i w formach wskazanych w uchwałach Rady, ponadto kontroluje działalność Wójta i jednostek organizacyjnych pod względem legalności, gospodarności, rzetelności, celowości i zgodności dokumentacji ze stanem faktycznym, bada również gospodarkę finansową, w tym wykonanie budżetu.

W skład Gminy wchodzi 36 jednostek pomocniczych, którymi są sołectwa: Andryjanki, Boćki, Bodaczki, Bodaki, Bystre, Dubno, Dziecinne, Hawryłki, Jakubowskie, Krasnowieś, Mołoczki, Nurzec, Olszewo, Pasięka, Piotrowo Krzywokoły, Piotrowo Trojany, Sasiny, Siedlece, Siekluki, Sielc, Skalimowo, Solniki, Starowieś, Szeszyły, Szumki, Śnieżki, Torule, Wandalin, Wandalinek, Wylan, Chranibory, Wandalin PGR, Wiercień, Wojtki,, Wygonowo, Żołocki..

Organem wykonawczym Gminy Boćki jest wybierany w wyborach powszechnych Wójt Gminy. Jest on wykonawcą uchwał Rady, a także realizatorem zadań Gminy określonych w ustawach oraz umowach i porozumieniach zawartych z organami administracji rządowej. Wójt wykonuje swoje zadania przy pomocy Urzędu Gminy, który jest jednostką budżetową Gminy. Kierownikiem Urzędu jest Wójt, do którego zadań należy:

- kierowanie bieżącymi sprawami Gminy,
- wydawanie decyzji administracyjnych
- reprezentowanie Gminy na zewnątrz,

Wójt jest zwierzchnikiem służbowym w stosunku do pracowników Urzędu Gminy oraz kierowników gminnych jednostek organizacyjnych. Kieruje on pracą Urzędu przy pomocy Sekretarza Gminy, który w zakresie ustalonym przez Wójta zapewnia sprawne funkcjonowanie Urzędu i warunki jego działania oraz organizuje pracę Urzędu.

Szczegółowe zadania i kompetencje poszczególnych referatów określa Regulamin Organizacyjny Urzędu Gminy.

2. SPOŁECZEŃSTWO

2.1. DEMOGRAFIA GMINY

2.1.1. Wstęp

Celem poniższej analizy jest zbadanie procesów zmian i tendencji demograficznych na terenie Gminy Boćki w latach poprzednich. Ze względu na wdrożenie z dniem 1 stycznia 1999 roku reformy administracyjnej i powstaniem województw samorządowych w nowych granicach aktualne dane demograficzne zostaną

przedstawione na tle Województwa Podlaskiego i Powiatu Bielskiego. Zrezygnowano natomiast z odnoszenia danych historycznych do dawnego województwa białostockiego, ze względu na brak ciągłości i trudności w przekonwertowaniu starych danych i byłych województw na nową mapę Województwa Podlaskiego.

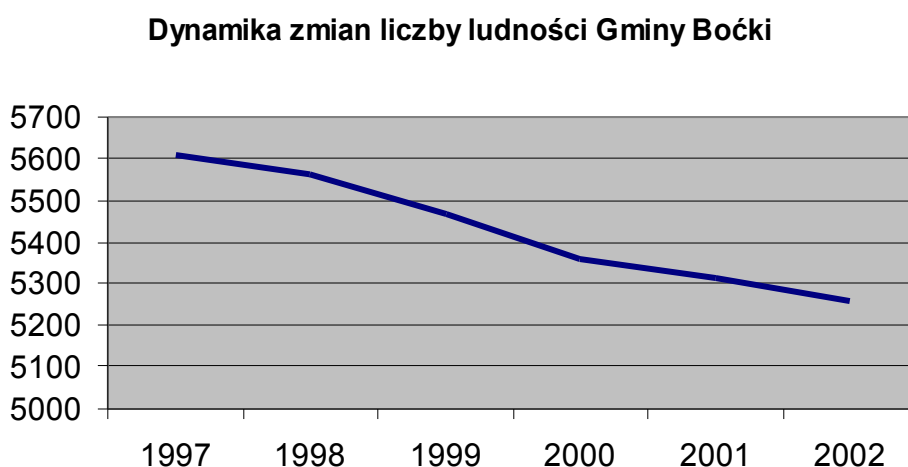
Analiza została sporządzona na podstawie danych statystycznych, a przede wszystkim w oparciu o informacje i wyliczenia przedstawione przez pracowników Urzędu Gminy.

2.1.2. Potencjał ludnościowy Gminy Boćki

Według danych Urzędu Gminy na koniec 2002 roku obszar Gminy Boćki zamieszkiwało 5258 osób. Ludność Gminy stanowi 0,4% ludności Województwa Podlaskiego i odpowiednio 8,3% ludności Powiatu Bielskiego. Powierzchnia Gminy wynosi 232 km² i stanowi 16,8% powierzchni Powiatu Bielskiego oraz 1,2% powierzchni Województwa Podlaskiego.

W Gminie na 100 mężczyzn przypada 96 kobiet, co jest wskaźnikiem niższym od średniego obliczonego dla obszarów wiejskich województwa, który wynosi 97.

Zmiany w liczbie mieszkańców Gminy na przestrzeni lat 1997-2002 przedstawia poniższy wykres:

Wskaźnik gęstości zaludnienia dla Gminy w 2002 roku wynosił 22,7 osób/km²

podczas gdy dla całości województwa wynosi on 61 osób/km², a dla powiatu 46 osób/km². Gmina należy do najslabiej zaludnionych w województwie.

Przyrost naturalny w Gminie w 2001 roku wynosił – 6,9 i – tak jak w przypadku większości gmin wiejskich - wykazuje trend malejący. Był on jednocześnie wyższy od przyrostu naturalnego obliczonego dla obszarów wiejskich powiatu wynoszącego –7,6, a jednocześnie niższy od średniej wojewódzkiej dla obszarów wiejskich wynoszącej –1,5.

Ważnym elementem decydującym o zmniejszaniu się liczby ludności jest ujemne saldo migracji stałej, które w 2001 roku wynosiło –60. Jest to zjawisko zbieżne z trendami występującymi na terenie całego województwa, gdzie liczba ludności wiejskiej systematycznie maleje, a saldo migracji jest ujemne.

2.1.3. Rozmieszczenie ludności na obszarze Gminy Boćki

Ludność Gminy rozmieszczona jest nierównomiernie i bardzo rozproszona. Największym ośrodkiem są Boćki, liczące 1519 mieszkańców, co stanowi 28,8% ogółu. Poza Boćkami największą koncentrację ludności wykazują Andryjanki, Jakubowskie, Sielc i Krasnowieś. Pozostałe sołectwa nie odgrywają większej roli w kontekście potencjału ludnościowego Gminy.

Rozmieszczenie ludności na terenie Gminy w latach 1997-2002 przedstawia poniższa tabela.

Miejscowość	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Andryjanki	397	386	374	366	367	367
Boćki	1556	1562	1558	1538	1523	1519
Bodaczki	143	138	137	137	134	136
Bodaki	128	119	115	107	106	107
Bystre	128	125	124	124	124	119
Dubno	229	223	215	210	209	204
Dziecinne	66	64	65	61	59	58
Hawryłki	86	86	83	85	85	87
Jakubowskie	270	274	273	266	265	259
Krasnowieś	229	236	220	215	211	199
Mołoczki	148	139	131	127	119	117
Nurzec	152	149	144	143	143	140
Olszewo	159	162	163	165	155	156

Pasieka	55	53	46	43	44	46
Piotrowo Krzywokoły	101	100	102	96	97	92
Piotrowo Trojany	67	64	62	60	63	67
Sasiny	91	86	84	82	78	77
Siedlece	34	35	35	35	35	35
Siekluki	156	153	151	142	145	144
Sielc	249	244	243	243	239	237
Skalimowo	51	50	46	45	45	42
Solniki	110	109	109	105	104	105
Starowieś	168	173	171	171	173	170
Szeszyły	77	71	71	68	67	66
Szumki	40	40	39	39	38	38
Śnieżki	100	103	101	97	93	91
Torule	68	70	68	68	69	68
Wandalin	12	9	9	11	11	11
Wandalinek	16	16	15	15	14	12
Wylan	8	8	8	7	8	9
Chranibory	18	18	18	15	15	16
Wandalin PGR	35	38	37	35	33	33
Wiercień	109	107	107	103	100	98
Wojtki	136	131	129	125	124	119
Wygonowo	168	169	166	164	168	170
Żołoćki	49	49	47	47	47	44

W większości miejscowości obserwowany jest spadek liczby mieszkańców, co jest charakterystyczne dla obszarów wiejskich i jest wynikiem ruchu naturalnego i migracji.

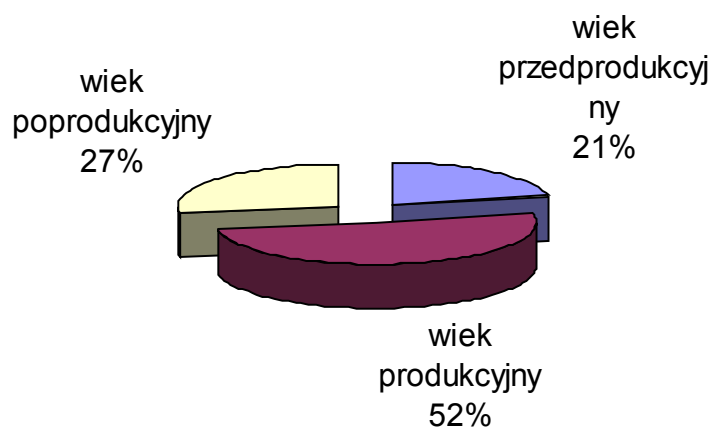
2.1.4. Struktura wieku ludności Gminy Boćki

Do analizy struktury wieku ludności przyjęto następujący podział na grupy wiekowe:

- wiek przedprodukcyjny (0–19 lat),
- wiek produkcyjny (20-60 lat - kobiety; 20-65 lat - mężczyźni),
- wiek poprodukcyjny (powyżej 60 lat – kobiety; powyżej 65 lat – mężczyźni).

Strukturę wiekową ludności przedstawia poniższy wykres:

Struktura wiekowa ludności Gminy Boćki

2.2. WALORY MIEJSCA ZAMIESZKANIA

2.2.1. Mieszkalnictwo

Wg danych statystycznych zasoby mieszkaniowe Gminy Boćki w 2001 roku wynosiły:

- 1931 mieszkań
- 7094 izby
- 133990 m² powierzchni użytkowej

Najważniejsze wskaźniki warunków mieszkaniowych przedstawiają się następująco:

Tab. Warunki mieszkaniowe na terenie Gminy Boćki w 2001 roku

	Liczba izb na 1 mieszkanie	Liczba osób na 1 mieszkanie	Liczba osób na 1 izbę	Pow. użytkowa na 1 mieszkanie (w m ²)	Powierzchnia użytkowa na 1 osobę (w m ²)
Gmina	3,67	2,67	0,73	69,4	26,0

Generalnie w badanych okresach korzystnie kształtowały się wszystkie wskaźniki warunków zamieszkania i w większości przypadków były wyższe od średnich wskaźników dla województwa.

W celu zobrazowania stopnia zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych mieszkańców posłużono się wskaźnikiem ilości mieszkań na 1000 mieszkańców, który odniesiono

do średniej dla województwa. Wskaźniki te kształtują się następująco:

Gmina – 374,8

Województwo Podlaskie – 311,3

Obszary wiejskie województwa – 296,5

Jeżeli przyjmiemy, za państwami Europy Zachodniej, średni wskaźnik zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych na poziomie 309 mieszkań na 1000 mieszkańców obszarów wiejskich, to w przypadku Gminy Boćki sytuacja ta kształtuje się znacznie lepiej.

2.2.2.Ochrona zdrowia i opieka społeczna

W zakresie lecznictwa podstawowego obszar Gminy obsługuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „ALMA – MED” w Boćkach. Zatrudnia on 3 lekarzy, 2 pielęgniarki środowiskowe, 2 zabiegowe praktyki pielęgniarskie, 1 położną środowiskową oraz 1 pielęgniarkę szkolną. Ponadto raz w tygodniu przyjmuje specjalista ginekolog, a opiekę stomatologiczną zapewnia 2 lekarzy stomatologów.

W zakresie lecznictwa zamkniętego i specjalistycznych usług medycznych ludność Gminy jest obsługiwana przez SPZOZ w Bielsku Podlaskim.

Gminne zadania z zakresu opieki społecznej oraz zadania zlecone w tym zakresie realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Boćkach, będący jednostką organizacyjną Urzędu Gminy. W ramach zadań zleconych Ośrodek wypłaca zasiłki stałe, wyrównawcze i okresowe, jak również renty socjalne, zasiłki z zakresu ochrony macierzyństwa, zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne, jak również świadczy pomoc na rzecz kombatantów. Wypełnianie zadań własnych Gminy w zakresie pomocy społecznej jest realizowane poprzez wydawanie posiłków, wypłacanie zasiłków losowych, pochówek, pracę socjalną, oraz zasiłki celowe w gotówce i w naturze.

W roku 2002 Ośrodek swoją działalnością obejmował 134 rodziny, które łącznie liczyły 589 osób. Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych przyznano łącznie 140 osobom. Dominującymi przyczynami korzystania z pomocy są bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w rodzinach niepełnych i wielodzietnych oraz potrzeba ochrony macierzyństwa.

2.2.3.Kultura i sport

Na terenie Gminy infrastrukturę kultury stanowią:

1. Gminny Ośrodek Kultury, przy którym działa Prywatna Szkoła Artystyczna I stopnia „Lux” oraz sekcja karate.
2. Gminna Biblioteka Publiczna.
3. Świetlice wiejskie (16).

Działalność kulturalno - artystyczna znajduje swoje przejawy w działających zespołach folklorystycznych „Klekociaki” i „Krasuni” oraz zespole wokalnym „Świeży Owoc”.

Najważniejszymi imprezami kulturalnymi w ciągu roku są:

1. Ekumeniczne spotkania z kolędą.
2. Gminny Konkurs Recytatorski o Puchar Wójta Gminy dla dzieci szkół podstawowych.
3. Festyn Białoruski.
4. Festyn Ludowy w Boćkach.
5. Noc Świętojańska.
6. Organizowany wspólnie z Parafią Rzymskokatolicką Festyn Ludowy w Bodakach.
7. Imprezy rocznicowe – koncerty z okazji Święta 3-go Maja, Cudu nad Wisłą, Święta Niepodległości.
8. Impreza pn. „18-stka” bezalkoholowa organizowana przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dla młodzieży kończącej w danym roku 18 lat.
9. Organizacja czasu wolnego dla dzieci i młodzieży w okresie ferii i wakacji.

Wydawana jest również lokalna gazeta „Boćkowiak”.

2.2.4.Turystyka i wypoczynek

Położona w zlewni rzeki Bug, ze wschodu na zachód przecinana, -przeptywająca

przez Boćki - rzeką Nurzec, Gmina posiada predyspozycje dla pobudzenia rozwoju ruchu turystycznego i dzięki swojemu położeniu i dobrze zachowanemu środowisku naturalnemu z bogatymi zasobami leśnymi oraz dorzeczem Nurca może wzbogacić swoją bazę ekonomiczną o działalność turystyczną i wypoczynkową.

Zdrowy subkontynentalny klimat, czyste środowisko oraz bliskość Puszczy Białowieskiej zapewniają atrakcyjne warunki dla turystyki i wypoczynku. Lasy, których powierzchnia wynosi 4.800 ha, obfitują zarówno w runo leśne, jak i liczne gatunki zwierząt. Sprzyja to wszelkim formom zbieractwa i łowiectwa.

Jednakże podstawowym czynnikiem determinującym atrakcyjność oferty turystycznej jest baza turystyczna, której rozwój zadecyduje o wykorzystaniu wszystkich naturalnych walorów Gminy.

2.3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

2.3.1. Zaopatrzenie w wodę

Długość sieci wodociągowej w Gminie wynosi 95,7km wraz 1114 podłączeniami domowymi. Średnioroczne zużycie wody w 2001 roku w gospodarstwach wyniosło 112,9 dam³, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosi 21,8m³.

Poza obszarami zabudowy kolonijnej sieć wodociagową należy uznać za wystarczającą.

2.3.2. Kanalizacja sanitarna.

Tylko ośrodek gminny – Boćki posiada sieć kanalizacji sanitarnej o długości 5,4km wraz z przykanalikami o łącznej długości 2,7km. Do sieci tej przyłączonych jest 97 budynków mieszkalnych. Oczyszczanie ścieków odbywa się w biologicznej oczyszczalni ścieków o przepustowości 270m³/dobę, którą należy uznać za wystarczającą dla obsługi całego ośrodka gminnego.

Na pozostałym obszarze podstawowym systemem odprowadzania ścieków są lokalne urządzenia kanalizacyjne, najczęściej zbiorniki ściekowe tzw. szamba, z których osady są wywożone do miejsc przypadkowych.

Istniejąca sieć kanalizacyjna musi zostać uznana za niewystarczającą i koniecznym jest kontynuacja rozbudowy sieci w Boćkach oraz budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na pozostałym terenie.

2.2.3. Gospodarka odpadami stałymi

Na terenie Gminy Boćki brak jest uregulowanej gospodarki odpadami stałymi. Istniejące nielegalne wysypiska wraz z niską świadomością ekologiczną mieszkańców stwarzają zagrożenia dla środowiska naturalnego. Koniecznym jest opracowanie i wdrożenie gminnego systemu zagospodarowania odpadów stałych.

2.3.5. Zaopatrzenie w gaz.

Gmina nie jest zgazyfikowana, a zaopatrzenie mieszkańców w gaz płynny odbywa się poprzez sieć punktów tankowania oraz wymiany butli gazowych, która należy uznać za wystarczającą.

2.3.6. Drogi

Podstawowym układem komunikacyjnym w Gminie Boćki jest i w dalszym ciągu pozostanie układ drogowy. Sieć dróg zapewnia spójność i dostępność komunikacyjną Gminy. Przebiegająca przez Gminę droga krajowa nr 19 zapewnia jej dostępność komunikacyjną i włącza ją w regionalny system komunikacyjny.

Funkcjonowanie Gminy w regionalnym układzie komunikacyjnym wymaga uzupełnienia go dobrej jakości systemem dróg powiatowych, gminnych i rolniczych. Dlatego koniecznym jest położenie akcentu w polityce inwestycyjnej na rozwój i modernizację układu dróg gminnych oraz dojazdowych do pól.

2.4. OŚWIATA

Infrastrukturę oświatową na terenie Gminy tworzą:

1. Jednostka organizacyjna do obsługi szkół.
2. Zespół Szkół w Boćkach. W jego ramach działa Szkoła Podstawowa z 16 oddziałami, kształcą łącznie 355 uczniów (łącznie z oddziałem filialnym w Wojtkach) oraz Gimnazjum z 9 oddziałami kształcące 199 uczniów.

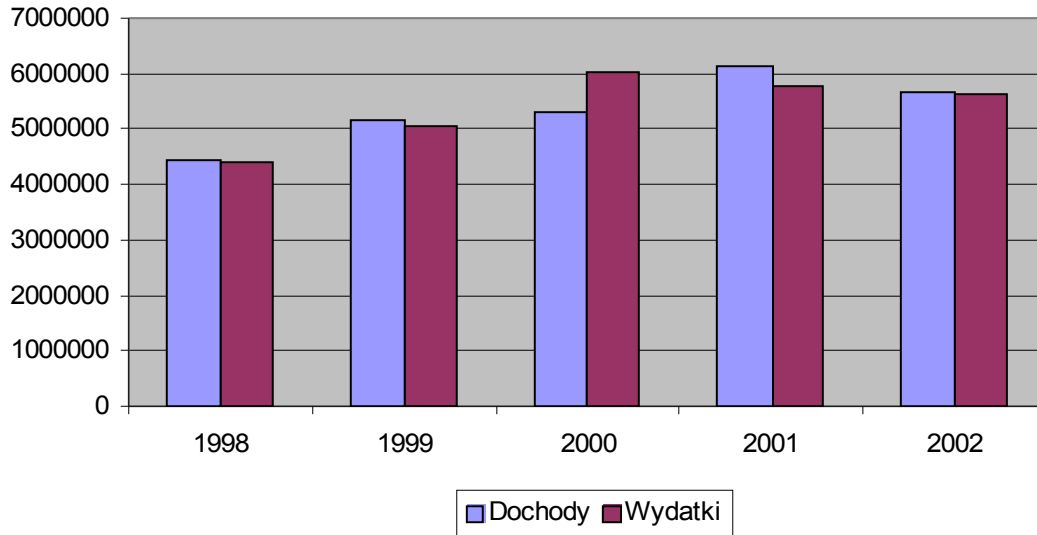

3. Szkoła Podstawowa w Andryjankach z 7 oddziałami kształcąca 84 uczniów.

3. FINANSE GMINNE

Kształtowanie się dochodów i wydatków budżetowych Gminy w latach 1998-2002 przedstawia poniższy wykres:

Dochody i wydatki budżetowe Gminy w latach 1998 - 2002

W roku 2002 Gmina osiągnęła dochody w wysokości 5 675 430 złotych i zrealizowała wydatki na poziomie 5 629 023. Struktura dochodów w roku 2002 była następująca: dochody własne – 28,6%, subwencje i dotacje – 71,4%. Jest to mało korzystna relacja, chociaż powszechna w przypadku Gmin wiejskich, które nie mają większych możliwości stymulowania wzrostu dochodów własnych. Natomiast wśród wydatków największe nakłady przeznaczono na: oświatę i wychowanie – 43,3%, administrację samorządową – 14,8%, oraz rolnictwo – 14,2%.

4. GOSPODARKA

4.1. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEGO SEKTORA GOSPODARCZEGO

Zgodnie z danymi Urzędu Gminy i według stanu na początek 2003 roku na terenie Gminy Boćki prowadzą działalność 92 podmioty gospodarcze.

Przekrój branżowy lokalnych podmiotów gospodarczych przedstawia poniższa tabela.

Przedmiot działalności gospodarczej	Podmioty gospodarcze
Murarstwo	7
Ślusarstwo	1
Ciesielstwo	1
Usługi fryzjerskie	2
Instalatorstwo sanitarne	2
Instalatorstwo elektryczne	1
Usługi zegarmistrzowskie	1
Kuchmistrzostwo	2
Naprawa RTV	2
Usługi transportowe	9
Usługi weterynaryjne	2
Usługi stolarskie	2
Usługi leśne	7
Dozór nad lasami i ochrona przeciwpożarowa	1
Obsługa maszyn do produkcji rolniczej i ogrodnictwa	2
Usługi stomatologiczne	1
Pośrednictwo ubezpieczeniowe	3
Projektowanie i nadzór budowlany	2
Zarządzanie nieruchomościami	1
Apteka	1
Unasiennianie zwierząt	2
Mechanika pojazdowa	3
Usługi noclegowe i gastronomiczne	1
Usługi asenizacyjne	1
Usługi hydrauliczno – budowlane	3
Przetwórstwo wiskozji	1
Prasowanie siana i słomy	1
Piekarnia	1
Handel artykułami spożywczo – przemysłowymi	18
Kiosk	1
Handel artykułami przemysłowymi	2
Handel artykułami do produkcji rolnej, materiały budowlane, nawozy, maszyny rolnicze, pasze	4
Handel obwoźny artykułami spożywczymi i przemysłowymi	2
Stacja paliw	1
Ochrona zdrowia	1

Gospodarka lokalna zdominowana jest przez podmioty handlowe i usługowe branży konsumpcyjnej. Na terenie Gminy brak jest przedsiębiorstw produkcyjnych, co jest efektem położenia i rolniczego charakteru Gminy.

4.2.ROLNICTWO

Bazę ekonomiczną Gminy tworzy przede wszystkim rolnictwo, które charakteryzuje się wysokim poziomem intensywności produkcji przy średniej

jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Użytkowanie gruntów na terenie Gminy przedstawia się następująco:

Wyszczególnienie	Ogółem	Udział %
	W hektarach	
Powierzchnia ogólna	23206	100
Użytki rolne	16767	72,2
Grunty orne	9431	40,6
Sady	18	0,1
Łąki	4204	18,1
Pastwiska	3114	13,4
Lasy	4606	19,8
Pozostałe	1833	10,0

W strukturze użytkowania dominują użytki rolne, wśród których ponad 56,3% zajmują grunty orne, 25% to łąki, a 18,5% to pastwiska.

Podstawową formą własności są gospodarstwa indywidualne, w których władaniu pozostaje 87% gruntów.

Na terenie Gminy nie funkcjonuje żaden zakład przetwórstwa rolno – spożywczego.

4.3. LOKALNY RYNEK PRACY

Według danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku w 2001 roku na terenie Gminy Boćki poza rolnictwem indywidualnym zatrudnione były 193 osoby. Branżowy podział zatrudnionych przedstawia poniższa tabela:

Tab. Pracujący mieszkańcy Gminy Boćki według sekcji EKD

	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybołówstwo	Przemysł i budownictwo	Usługi rynkowe	Usługi nierynkowe
Boćki	193	-	26	65	97

W 2001 roku na obszarze Gminy Boćki zarejestrowanych było 180 bezrobotnych (w tym 90 kobiet) i było niewiele niższe niż w 2000 roku (spadek o 6 osób). Strukturę bezrobotnych w 2001 roku przedstawia poniższa tabela.

Tab. Bezrobotni zarejestrowani na terenie Gminy w 2001 roku.

	Stan na 31 grudnia 2000 roku
Ogółem	180
W tym kobiety	90
Absolwenci	14
Z prawem do zasiłku	20
W wieku 18-44 lata	147
Pozostający bez pracy powyżej 12 miesięcy	71

Dane na temat bezrobocia nie uwzględniają bezrobocia ukrytego w rolnictwie, które tworzy specyfikę Gminy. Na uwagę zasługuje fakt, że ponad 81% bezrobotnych stanowią osoby w tzw. wieku produkcyjnym mobilnym (wiek 18-44 lat).

Część II

ANALIZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH

1. ANALIZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJOWYCH (SWOT) GMINY BOĆKI

Rozpatrywanie możliwości i wizji tego, co powinno wystąpić w przyszłości, wymaga konkretnej wiedzy o tym co dzieje się dziś, zrozumienia organizacji w jej obecnym kształcie. Koniecznym staje się przeprowadzenie diagnozy aktualnego stanu organizacji, która polega na określeniu jej mocnych i słabych stron.

Funkcjonowanie Gminy, tak jak każdej organizacji, odbywa się w kontekście silnych relacji z otoczeniem, które w znacznym stopniu determinuje jej warunki działania. Czynniki warunkujące rozwój organizacji występują tak wewnątrz jej, jak i na zewnątrz. Dopiero rzetelna ich analiza, połączona z wnioskowaniem przynosi pełny obraz wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju Gminy i może stanowić podstawę do identyfikowania celów strategicznych i bezpośrednich.

Powszechnie stosowanym narzędziem służącym do oceny czynników wzrostu i regresu jest analiza SWOT (skrót od angielskich słów Strengths – mocne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse, Threats – zagrożenia). Przy zastosowaniu tej metody oceniono wewnętrzne uwarunkowania rozwoju (słabe i mocne strony) oraz czynniki zewnętrzne (szanse i zagrożenia).

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
☐ dobra dostępność komunikacyjna	☐ zły stan techniczny dróg gminnych
☐ wysoki stopień zwodociągowania	☐ niski stopień skanalizowania
☐ aktywna społeczność Gminy	☐ nieuregulowana gospodarka

<ul style="list-style-type: none"> □ lokalna gazeta „Boćkowiak” □ bogate życie kulturalne □ działalność Szkoły Muzycznej □ aktywna działalność GOK □ wysoki stopień telefonizacji □ istnienie terenów rekreacyjnych □ czyste środowisko naturalne □ brak większych źródeł zanieczyszczeń □ możliwość budowy zalewu w Boćkach □ przychylność władz dla rozwoju przedsiębiorczości □ systematyczne doskonalenie metod zarządzania Gminą □ konsekwentne rozbudowywanie infrastruktury technicznej. 	<ul style="list-style-type: none"> odpadami stałymi □ dekapitalizacja urządzeń melioracyjnych □ wyeksploatowany tabor transportowy dowożący dzieci do szkół □ przestarzały sprzęt Ochotniczej Straży Pożarnej □ niskie dochody budżetowe Gminy □ brak obwodnicy □ niski standard budynku Urzędu Gminy □ brak zakładów przetwórstwa rolno – spożywczego □ słaba jakość gleb □ niska opłacalność produkcji rolnej □ trudności w zbyciu produktów rolnych □ słaba infrastruktura otoczenia rolnictwa □ brak przedsiębiorstw produkcyjnych □ brak miejsc pracy poza rolnictwem □ niekorzystne tendencje demograficzne □ brak inwestycji zewnętrznych □ wysokie bezrobocie □ bezrobocie ukryte w rolnictwie □ niska świadomość ekologiczna mieszkańców □ niski poziom dochodów ludności □ niedostateczna polityka promocyjna gminy
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> □ atrakcyjne położenie Gminy w układzie komunikacyjnym □ dobre warunki klimatyczne 	<ul style="list-style-type: none"> □ niekorzystne tendencje demograficzne □ duże obciążenie tranzytowym ruchem kołowym

<ul style="list-style-type: none"> □ atrakcyjne warunki dla rozwoju turystyki □ tworzenie grup producenckich □ postępująca integracja Polski ze strukturami Wspólnoty Europejskiej □ tania siła robocza □ wzrost ilości turystów przyjeżdżających do Polski 	<ul style="list-style-type: none"> □ trudne perspektywy rozwoju produkcji rolnej □ rosnące koszty utrzymania oświaty □ niewystarczająca subwencja oświatowa □ słaby stan techniczny dróg powiatowych □ erozyjna działalność rzeki Nurzec □ trudności w dostępie do środków pomocowych □ wysoka cena kapitału □ nadmierny fiskalizm w polityce gospodarczej państwa □ niestabilny system dochodów samorządu terytorialnego □ niestabilność przepisów regulujących kompetencje Gminy □ częste zmiany w przepisach podatkowych i prawnych □ wysoki deficyt budżetowy państwa □ błędy we wdrażaniu reform, □ niekorzystne warunki członkostwa w Unii Europejskiej □ stagnacja wymiany z rynkami wschodnimi □ spadek tempa wzrostu gospodarczego
--	---

2. WYNIKI ANKIETY PRZEPROWADZONEJ WŚRÓD MIESZKAŃCÓW GMINY BOĆKI.

W ramach prac nad Strategią Rozwoju Gminy Boćki przeprowadzono wśród jej mieszkańców badania ankietowe, których celem było skonstruowanie obrazu mieszkańców Gminy, ich statusu zawodowego, majątkowego oraz określenie ich nastawienia i oczekiwań co do przyszłości.

Większość, bo ponad 63% respondentów stanowili mężczyźni. Strukturę wiekową ankietowanych osób przedstawia poniższa tabela:

Tab.1 Struktura wiekowa uczestników badania ankietowego

Wiek osoby ankietowanej	Udział procentowy w grupie respondentów %
Do 20 lat	6,52
21-30 lat	10,87
31-45 lat	30,43
46-55 lat	21,74
56-60 lat	13,04
61-70 lat	8,7
Powyżej 70 lat	8,7

Wśród ankietowanych największą część stanowiły osoby czynne zawodowo (46,81%), renciści i emeryci stanowili łącznie 36,17% próby, a pozostali respondenci to po 8,51% uczniowie i bezrobotni. W zakresie wykształcenia największą grupę (50%) stanowiły osoby z wykształceniem podstawowym, ponad 39% to osoby z wykształceniem średnim, a niespełna 11% respondentów legitymuje się wykształceniem wyższym. Większość, bo ponad 59% ankietowanych stanowili rolnicy.

Ważną część ankiety stanowiły pytania o warunki i standard życia mieszkańców Gminy. Miesięczne dochody 48% badanych kształtują się pomiędzy 1300 a 650 złotych zaś 37% badanych zarabia poniżej 650 złotych, 8,7% zarabia w granicach 1300 – 2000 złotych i 6,3% powyżej 2000 złotych. Na pytanie o miesięczne oszczędności ponad 5% badanych odpowiedziało, że nie ma żadnych, niespełna 29% oszczędza do 100 złotych miesięcznie, około 11% pomiędzy 100 a 500 złotych, a miesięczne oszczędności pozostałej części respondentów kształtują się powyżej 500 złotych. Zdaniem ponad 47% ankietowanych ich warunki życia w ostatnim okresie pogorszyły się, dla 41% nie zmieniły się, a dla niespełna 12% warunki życia polepszyły się. Raczej pesymistycznie patrzą ankietowani w przyszłość – prawie 49% twierdzi, że ich sytuacja w niedługim czasie pogorszy się, prawie 45% nie przewiduje zmiany swoich warunków życia w najbliższym czasie, a niewiele ponad 6% spodziewa się poprawy swojej sytuacji życiowej. Ponad 60% ocenia swoje warunki życia w porównaniu z innymi osobami jako podobne. W odpowiedzi na pytanie o to od kogo zależy sytuacja życiowa mieszkańców ponad 78% wskazało na rząd centralny, a 4% upatruje w działalności władz gminnych wpływu na zmianę ich sytuacji życiowej. Natomiast prawie 11% ankietowanych uzależnia swoją sytuację życiową od własnej aktywności, a około 7% uważa, iż wpływ na nią mają osoby trzecie..

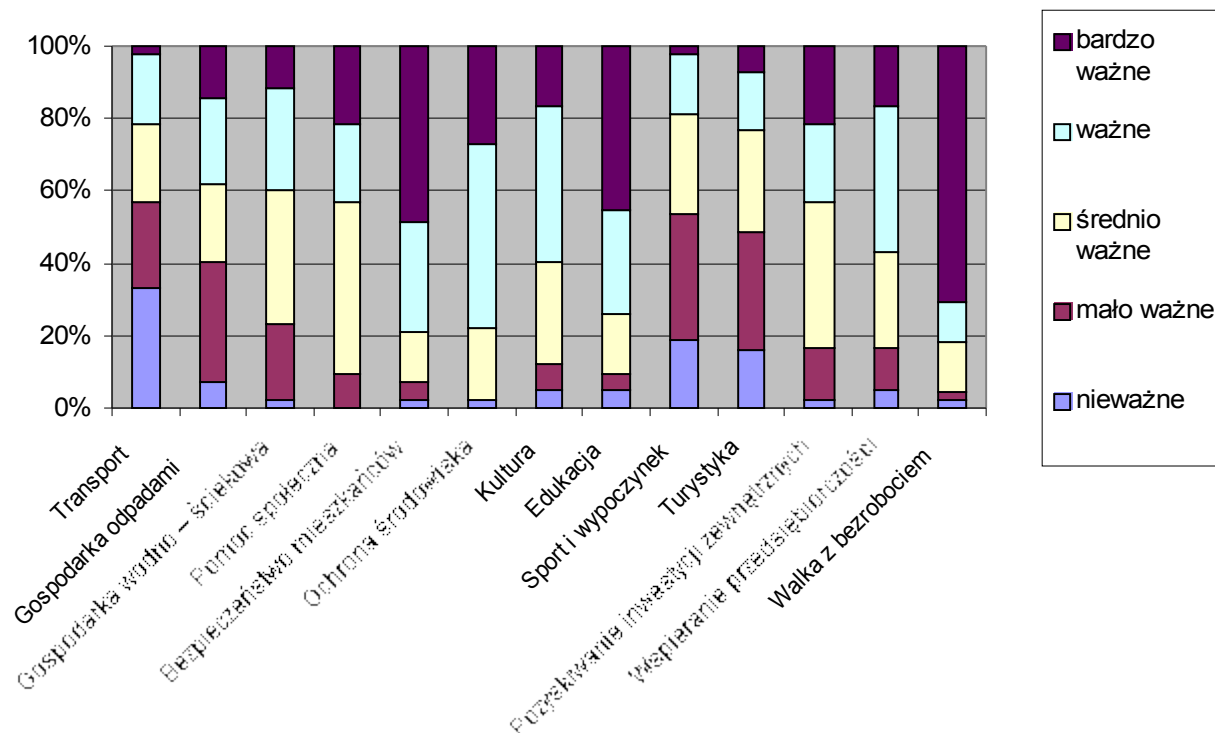
Ponad 55% badanych jest zadowolonych ze swego miejsca zamieszkania, 32% respondentów jest to obojętne. Ponad 63% ankietowanych pozytywnie ocenia pracę władz gminy, negatywnie wypowiada się 6% respondentów, a pozostałe 31% nie ma w tym zakresie zdania. W zakresie oceny wypełniania obowiązków służbowych przez urzędników gminnych 59,57% respondentów uznało ich za osoby kompetentne i tyle samo respondentów, oceniając stosunek urzędników do interesantów, określiło ich jako osoby uprzejme.

Na pytania o poziom dostępności usług publicznych ankietowani dokonali następującej oceny:

	OCENA			
	dobra	zadawalająca	słaba	niewystarczająca
zaopatrzenie w wodę	59,57	6,38	34,04	0

gospodarka odpadami stałymi	13,04	34,78	21,74	30,43
zaopatrzenie w energię elektryczną	53,19	44,68	2,13	
zaopatrzenie w gaz	29,79	31,91	14,89	23,40
usługi telekomunikacyjne	61,7	36,17	2,13	
stan dróg	6,38	21,28	44,68	27,66

Priorytetowe obszary działań wg badań ankietowych mieszkańców Gminy Boćki

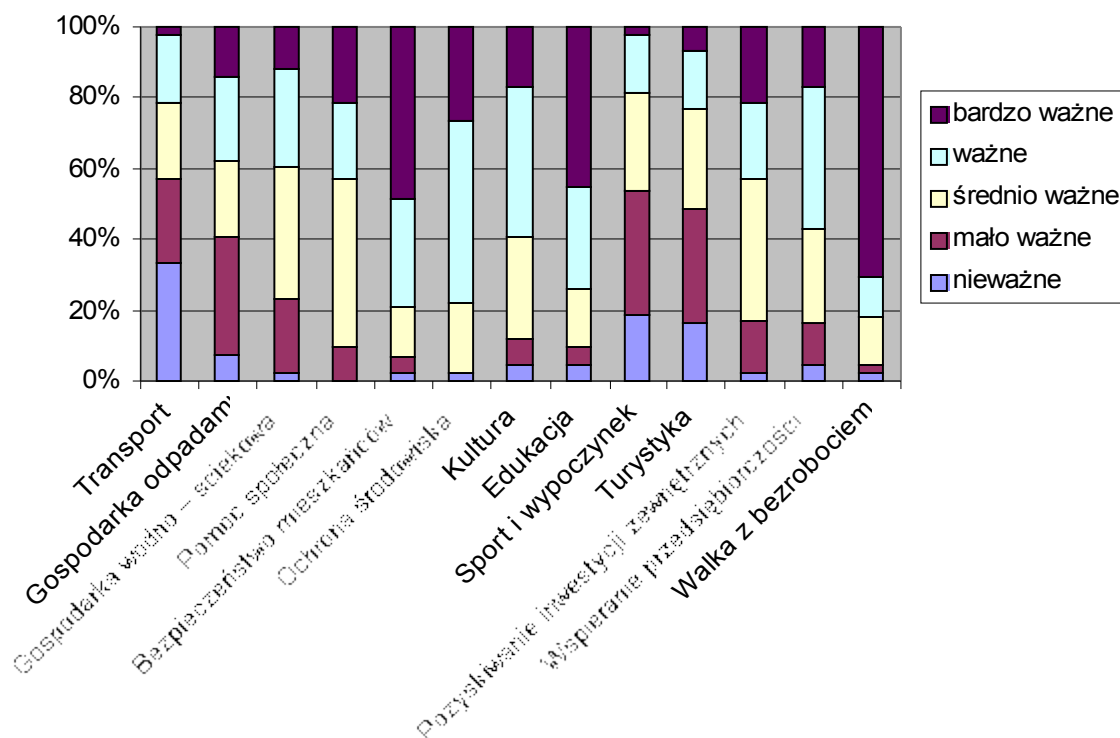
Za najbardziej priorytetowe działania dla władz lokalnych uznano walkę z bezrobociem, edukację oraz bezpieczeństwo mieszkańców, czyli powszechne problemy, z którymi boryka się cała Polska na przełomie XX i XXI wieku. Rozkład akcentów i skalę ważności poszczególnych działań przedstawiają poniższa tabela i wykres.

Tab.2. Hierarchizacja priorytetów działań władz miejskich wg badań ankietowych mieszkańców.

	nieważne ←		%			bardzo ważne	
	1	2	3	4	5		
Transport	33,33	23,81	21,43	19,05	2,38		
Gospodarka odpadami	7,14	33,33	21,43	23,81	14,29		
Gospodarka wodno – ściekowa	2,33	20,93	37,21	27,91	11,63		
Pomoc społeczna	0	9,52	47,62	21,43	21,43		
Bezpieczeństwo mieszkańców	2,33	4,65	13,95	30,23	48,84		
Ochrona środowiska	2,44	0	19,51	51,22	26,83		
Kultura	4,76	7,14	28,57	42,86	16,67		
Edukacja	4,76	4,76	16,67	28,57	45,24		
Sport i wypoczynek	18,60	34,88	27,91	16,28	2,33		
Turystyka	16,28	32,56	27,91	16,28	6,98		

<i>Pozyskiwanie inwestycji zewnętrznych</i>	2,38	14,29	40,48	21,43	21,43
<i>Wspieranie przedsiębiorczości</i>	4,76	11,90	26,19	40,48	16,67
<i>Walka z bezrobociem</i>	2,27	2,27	13,64	11,36	70,45

Priorytetyzacja zadań władz Gminy Bocki wg ankiet przeprowadzonych wśród mieszkańców

Na ostatnie pytanie o gotowość mieszkańców do społecznego zaangażowania się w realizację strategicznych celów Gminy, 32,61% ankietowanych wyraziło zdecydowaną gotowość, 30,43% odpowiedziało „chyba tak”, wątpliwości miało 13,04%, natomiast odmówiło współpracy niewiele 4,35% respondentów, a 16,4% nie miało w tym zakresie zdania.

3. ANALIZA BUDŻETU GMINY NA PRZESTRZENI LAT 1998 - 2002.

3.1. WSTĘP

Niniejszy raport zawiera część opisową projekcji budżetu Gminy Boćki do roku 2012,

jak również wydruk modelu arkuszy kalkulacyjnych wraz z wykresami odzwierciedlającymi wyniki dokonanych analiz. Informacje zawarte w analizie finansowej oparto o materiały dostarczone przez pracowników Urzędu Gminy włącznie z corocznymi, kompleksowo przygotowanymi sprawozdaniami budżetowymi.

3.2. METODOLOGIA

Model arkuszy kalkulacyjnych będący podstawą analiz finansowych przedstawionych w niniejszym raporcie zawiera następujące elementy:

- Historyczne sprawozdania z wykonania budżetów Gminy za lata 1998 - 2002, z uwzględnieniem:
  - poszczególnych kategorii dochodów budżetowych
  - poszczególnych kategorii wydatków budżetowych
- Założenia odnośnie kształtowania się poszczególnych kategorii budżetowych w okresie projekcji
- Projekcje budżetu gminy w latach 2003 - 2012 z uwzględnieniem poszczególnych kategorii dochodów budżetowych

3.3. ZAŁOŻENIA

W celu dokonania wieloletnich projekcji dochodów i wydatków budżetowych, uwzględniających trendy i kierunki rozwoju ekonomicznego Gminy opracowany został zestaw założeń. Założenia te uwzględniają specyfikę Gminy, zostały one ustalone podczas dyskusji z pracownikami Urzędu Gminy oraz na podstawie analiz dokonanych przez autora niniejszego opracowania.

Analiza danych historycznych wskazuje, że projekcje na lata 2003 - 2012 nie mogą być w pełni oparte na trendach historycznych. Dotyczy to zarówno Gminy Boćki, jak również wszystkich polskich samorządów i wynika z procesu transformacji systemu samorządowego i dostosowywania gmin do nowych zadań w latach 1990 - 1995.

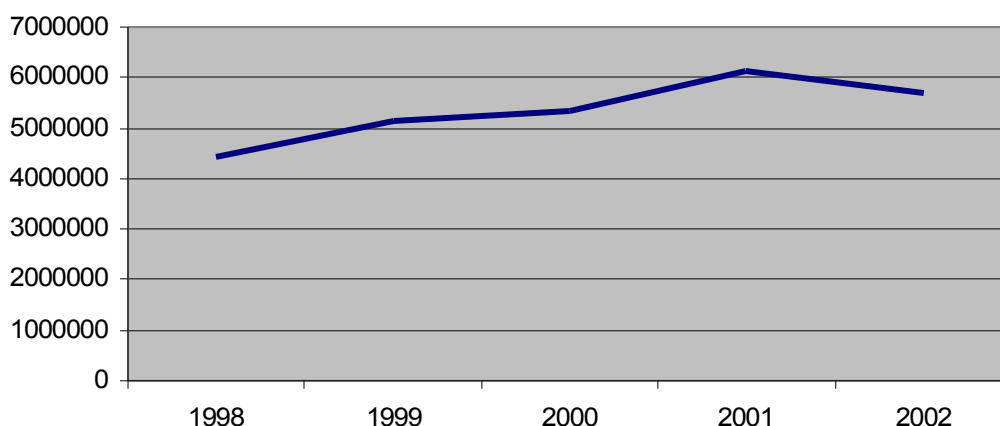
W niniejszym opracowaniu projekcje na lata 2001 - 2010 zostały oparte na najbardziej aktualnych wynikach finansowych, odpowiednio modyfikowanych o wskaźniki przewidywanej inflacji, wzrostu gospodarczego czy też inne, definiowane indywidualnie dla poszczególnych kategorii. Za wielkości bazowe obrano przede

wszystkim dane z lat 1998-2000.

3.4. DOCHODY BUDŻETOWE

W całym analizowanym okresie 1998-2002 dochody budżetowe ogółem rosły w stosunkowo wysokim tempie. Było to spowodowane przede wszystkim rozszerzającymi się z każdym rokiem zakresami gminnych zadań, jak również odnotowywaną w poszczególnych okresach inflacją. Sytuacja ta występowała ze szczególnym nasileniem w połowie lat 90-ych, natomiast pod koniec dekady można zauważyć stabilizowanie się tempa wzrostu dochodów gminy.

Dochody budżetowe w latach 1998 - 2002

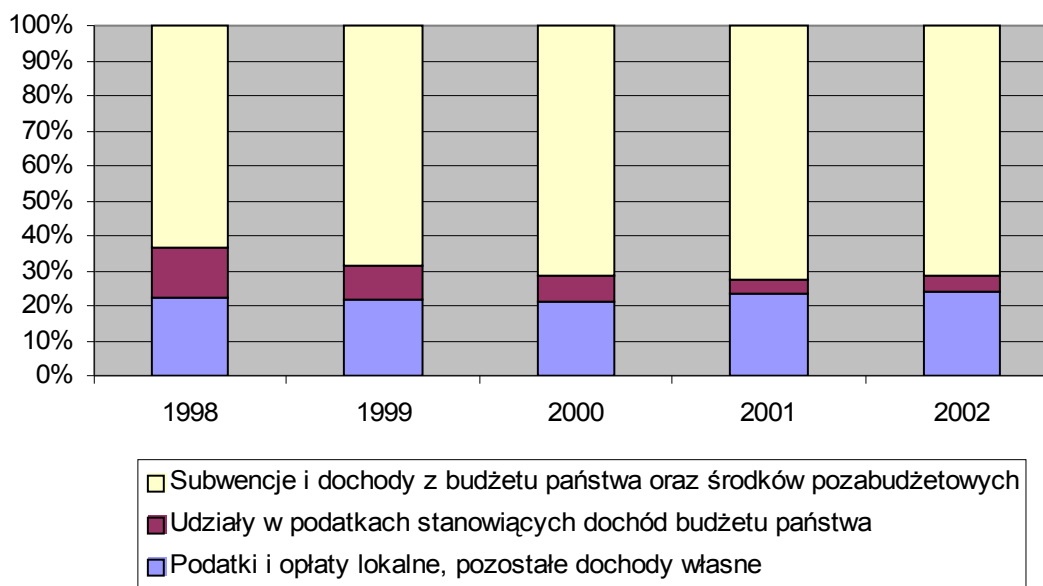
W strukturze źródeł dochodów począwszy od połowy lat 90-ych wzrastała rola dotacji i subwencji, kosztem zmniejszającego się udziału dochodów własnych oraz z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (podatki dochodowe od osób fizycznych i prawnych), aż do momentu ponad dwukrotnego przewyższenia poziomu dochodów własnych Gminy.

Dynamikę dochodów w poszczególnych latach obrazuje poniższa tabela:

	1998/97	1999/98	2000/99	2001/2000
	%	%	%	%
Dochody	1,157508	1,032996	1,151563	0,926441
w tym:				
Dotacje i subwencja	1,246039	1,079346	1,168651	0,910822

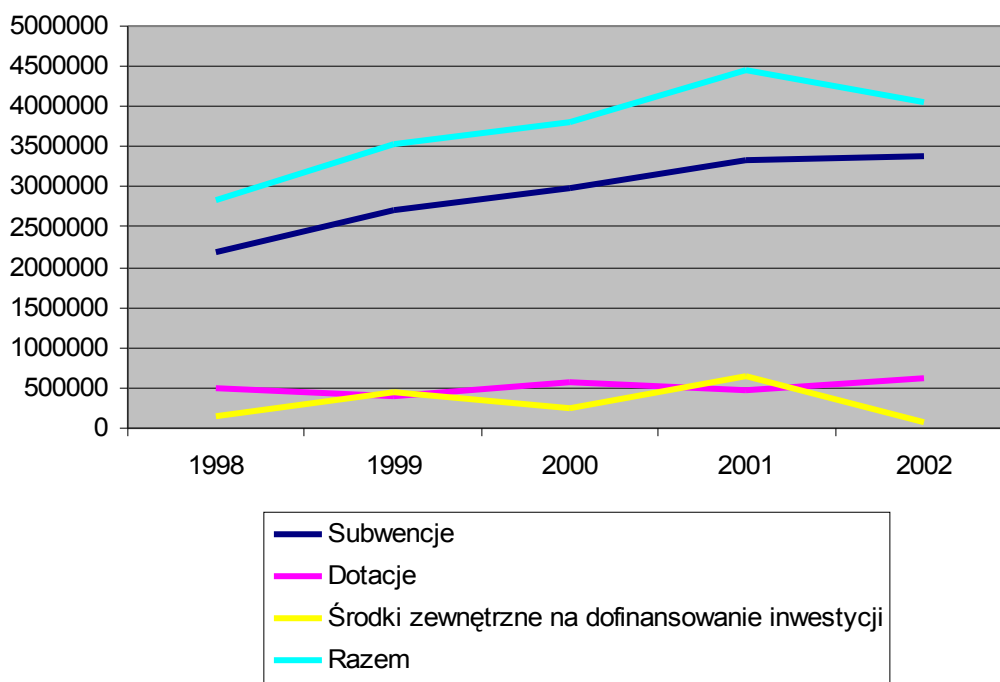
W zrealizowanych w roku 2002 dochodach dotacje i subwencje stanowią prawie 72%, podczas gdy dochody własne ukształtowały się na poziomie zaledwie 24%. Kwotowe zmiany w strukturze dochodów Gminy na przestrzeni lat 1998-2002 przedstawia poniższa tabela, natomiast zmiany relacji udziału poszczególnych dochodów obrazuje zamieszczony poniżej wykres.

	1998	1999	2000	2001	2002
Podatki i opłaty lokalne, pozostałe dochody własne	987152	1113053	1129253	1418606	1372016
Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa	627930	505519	379051	253170	246359
Subwencje i dotacje z budżetu państwa	2834002	3531277	3811470	4454279	4057055
Dochody ogółem	4449084	5149849	5319774	6126055	5675430

Chociaż, w ostatnich latach struktura dochodów Gminy wydaje się być raczej stabilna, to jednak wewnętrzne relacje pomiędzy subwencją a dotacjami ulegają dość istotnym zmianom w kierunku zwiększenia znaczenia subwencji, co obrazuje poniższy wykres:

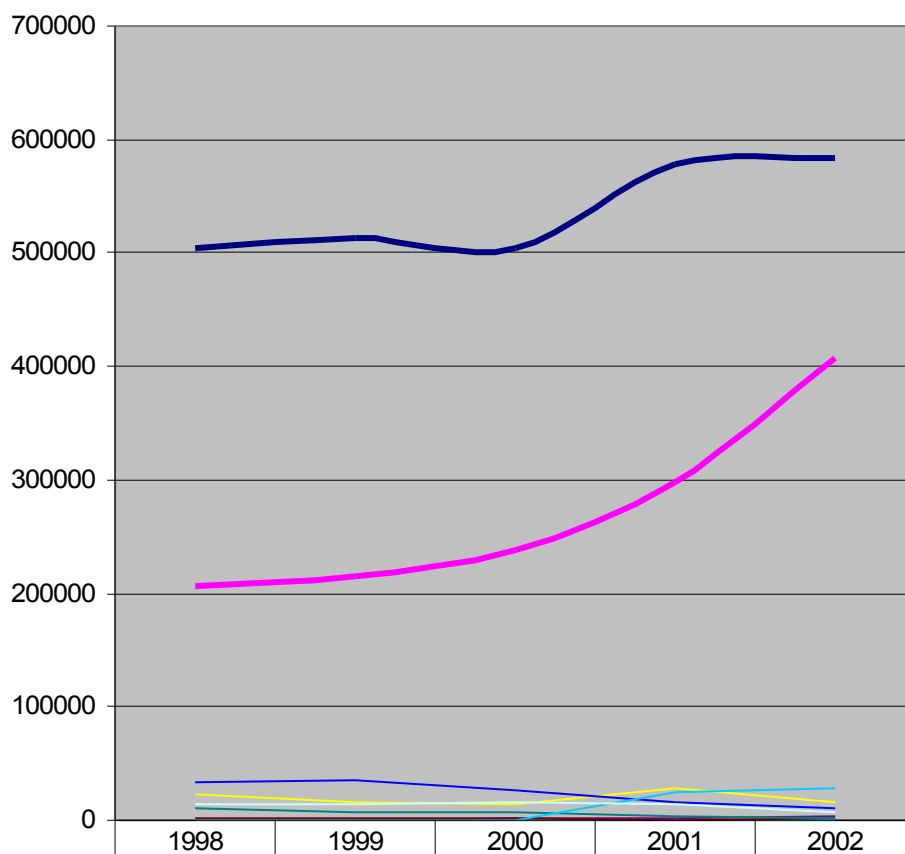

W ramach subwencji najważniejszą rolę odgrywa jej część oświatowa stanowiąca w 2002 roku ponad 62% całkowitej kwoty subwencji. Na stałym poziomie wzrostu utrzymuje się część wyrównawcza subwencji, rekompensująca gminom zmniejszenie dochodów z tytułu podatku od środków transportowych spowodowana zmianą sposobu jego poboru.

W zakresie dochodów własnych Gminy z tytułu podatków i opłat lokalnych największe znaczenie mają podatek rolny z leśnym oraz - wykazujący on także największą dynamikę wzrostu - podatek od nieruchomości.

Strukturę i zmiany dochodów z tytułu podatków i opłat lokalnych przedstawia poniższy wykres.

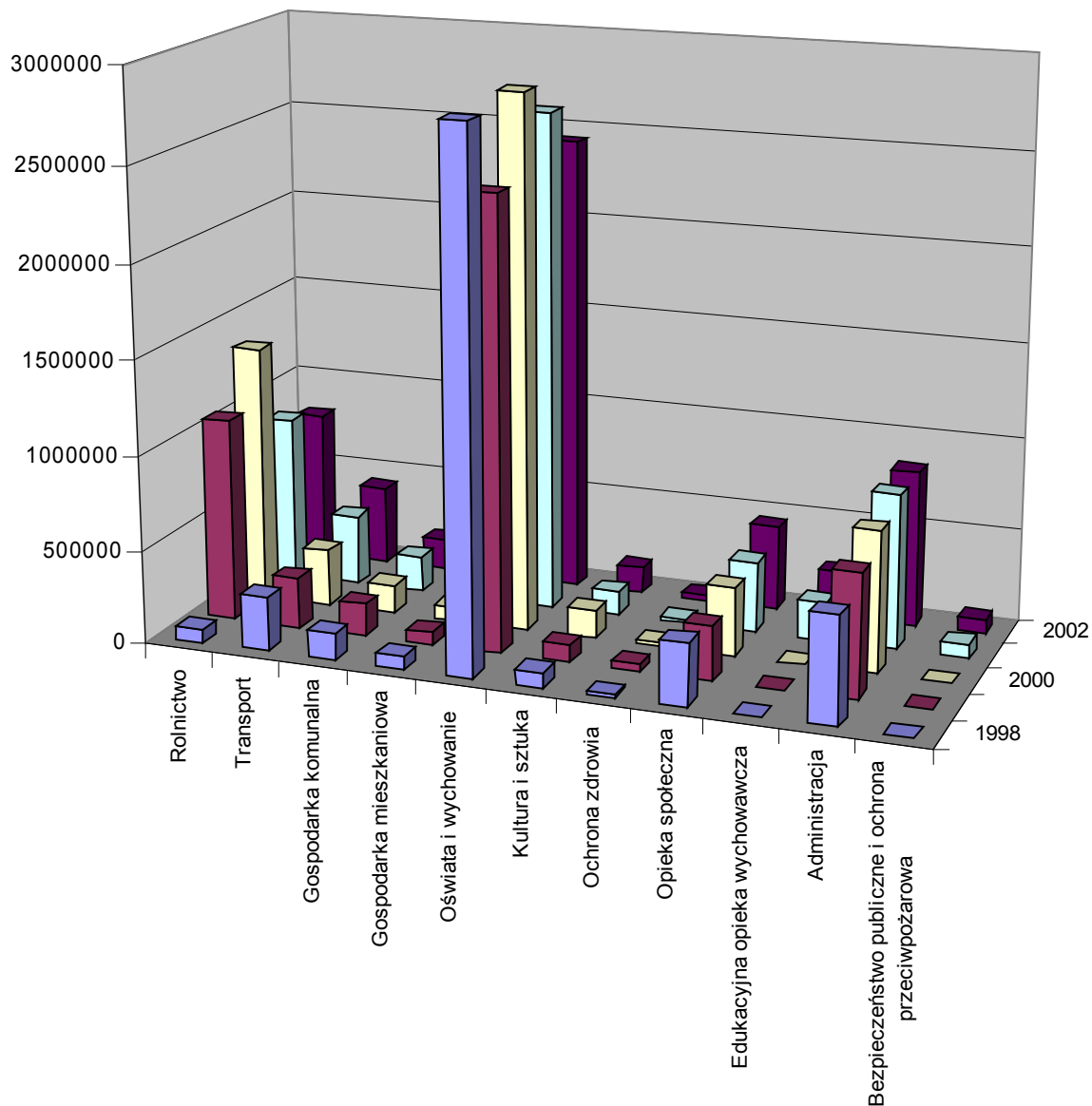
	1998	1999	2000	2001	2002
Podatek rolny oraz lesny	504315	512239	503877	577894	583041
Podatek od nieruchomości	205701	214441	237452	297850	406463
Podatek od środków transportowych	23029	16551	13752	28066	15090
Podatek od posiadania psów	440	308	154	253	144
Oplaty lokalne	466	674	1679	2388	3563
Podatek od spadków i darowizn	1644	1028	1216	845	1680
Karta podatkowa	9851	6968	6335	4274	2194
Oplata skarbową	34306	35852	27329	15047	10937
Oplaty od czynności prawnych	0	0	0	25082	27807
Odsetki karne (należności)	14608	13558	16264	14580	6632

3.5. WYDATKI

Na przestrzeni lat 1998-2002 w strukturze wydatków Gminy wyraźnie dominowały wydatki na oświatę i wychowanie, administrację, rolnictwo, transport oraz opiekę społeczną i stanowiły one następujące części ogólnych wydatków Gminy:

	1998	1999	2000	2001	2002
	%	%	%	%	%

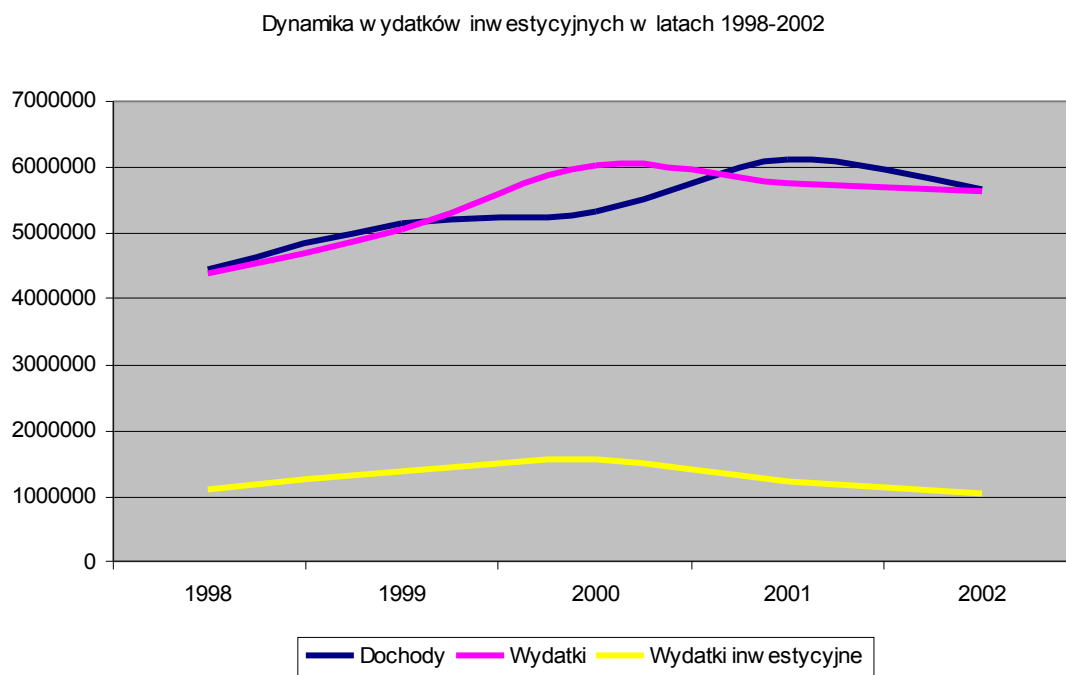
Rolnictwo	1,57	21,30	22,70	15,18	14,21
Transport	6,59	5,32	5,04	6,50	7,49
Oświata i wychowanie	64,15	47,17	46,97	46,20	43,31
Opieka społeczna	7,59	5,77	6,08	6,56	8,07
Administracja	12,97	13,00	12,47	14,32	14,84

W badanym okresie następujący odsetek wydatków budżetowych przeznaczano na finansowanie inwestycji:

	1998	1999	2000	2001	2002
Wydatki inwestycyjne	1115500	1379104	1589000	1252583	1056892
Inwestycje do wydatków	25,42	27,21	26,40	21,75	18,78

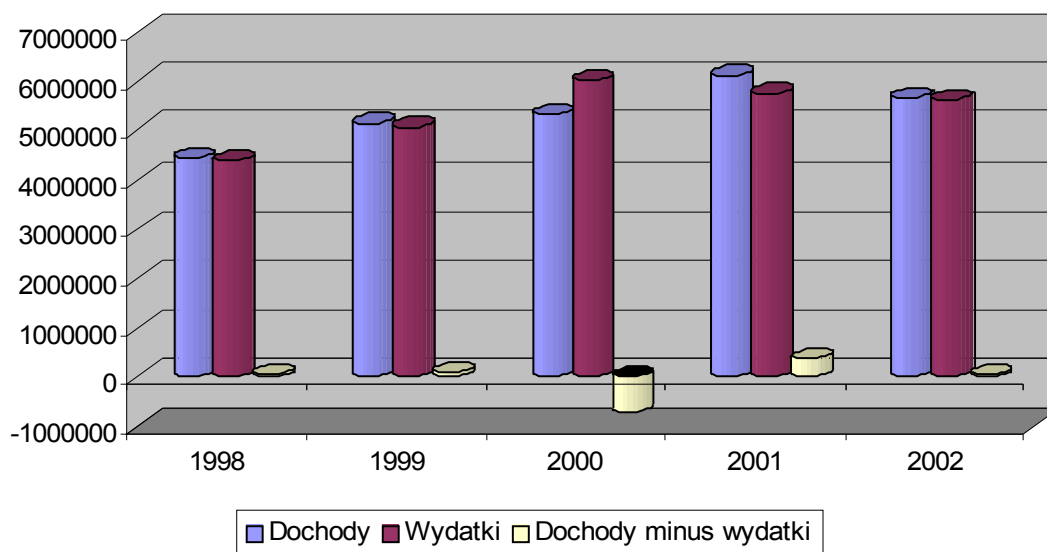
Dynamikę wydatków inwestycyjnych przedstawia poniższy wykres:

Osiągnięte wskaźniki inwestycyjne kształtują się na wysokim - w porównaniu do gmin województwa - poziomie, szczególnie przy tak wysokich wydatkach na oświatę, trudno byłoby je osiągnąć bez zwiększania deficytu budżetowego, szczególnie w roku 2000, charakteryzującego się znaczną aktywnością inwestycyjną Gminy. Odnotowany wtedy deficyt został sfinansowany kredytem.

Relację wydatków do dochodów budżetowych przedstawia poniższy wykres:

Dochody do wydatków w latach 1998 - 2002

Relacje dochodów budżetowych Gminy do wydatków w poszczególnych latach przedstawiają się następująco:

	1998	1999	2000	2001	2002
Dochody	4449084	5149849	5319774	6126055	5675430
Wydatki	4388405	5068830	6018749	5757888	5629023
Dochody minus wydatki	60679	81019	-698975	368167	46407

3.6. WSKAŹNIKI FINANSOWE

W oparciu o historyczne dane finansowe Gminy zidentyfikowane zostały odpowiednie wskaźniki ekonomiczne dla finansów gminnych*. Są to:

Wolne środki jako procent dochodów

Wolne środki rozumiane są jako różnica pomiędzy dochodami gminy, obejmującymi wpływy z opłat, podatków oraz subwencje i dotacje na zadania zlecone a wydatkami obejmującymi wydatki osobowe, rzeczowe i bieżące, wydatki na zadania zlecone bez spłaty odsetek i wydatków inwestycyjnych.

Sytuacja finansowa gminy zależy od wartości i udziału wolnych środków w dochodach gminy. Im tych środków jest więcej tym sytuacja finansowa gminy jest

* Zestaw wskaźników i ich opis zostały zaczerpnięte z przygotowanego przez Program Partnerstwa dla Samorządu Terytorialnego (LGPP) oprogramowania komputerowego do analizy sytuacji finansowej i zdolności kredytowej gmin

korzystniejsza. Wartość wolnych środków określa wycinek budżetu gminy, który może zostać zagospodarowany na inwestycje jak i na obsługę zadłużenia.

Inwestycje jako procent wolnych środków

Stosunek wydatków inwestycyjnych do wartości wolnych środków to drugi wskaźnik określający strukturę podziału wolnych środków. Wartość tego wskaźnika może przewyższać 100 %. Oznacza to, że środki własne gminy nie są wystarczające na realizację założonego planu i konieczne jest finansowanie zewnętrzne.

Roczne przepływy gotówki jako procent dochodów

Wskaźnik ten został opracowany dla potrzeb analizy finansowej i określa stosunek rocznych przepływów gotówki do dochodów ogółem. Roczne przepływy gotówki rozumiane są jako wolne środki przeznaczone na inwestycje pomniejszone o wydatki inwestycyjne i powiększone o pozyskane kredyty.

Wartość rocznych przepływów gotówki jest zbliżona do obliczanych w budżetach gmin nadwyżek i deficytów, przy czym dodatkowo uwzględniane są tu spłaty rat kapitałowych.

Otrzymana na koniec roku wartość informuje o pozycji finansowej gminy. Jeśli jest dodatnia oznacza to faktyczną nadwyżkę gotówkową, która może zostać zagospodarowana w kolejnych latach. Wartość ujemna wskazuje na niedobór gotówki, który ostatecznie może być pokryty ze skumulowanych przez gmin środków.

Zalecane jest utrzymywanie omawianego wskaźnika przy wartościach dodatnich. Jego wartość nie powinna być wysoka, świadczyłoby to o nieefektywnym planowaniu budżetu. Sugerowana wartość powinna się wahać w granicach 1 -2 % .

Obsługa kredytów do dochodów

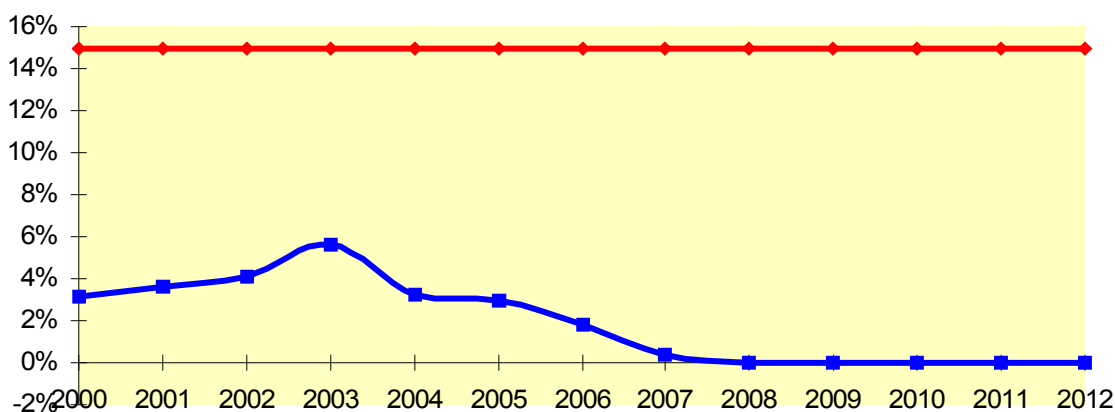
Wskaźnik ten oznacza stosunek wydatków na obsługę kredytów (odsetki i raty kapitałowe) powiększonych o sumę udzielonych poręczeń i gwarancji do dochodów ogółem pomniejszonych o wartość dotacji na zadania zlecone. Zgodnie z przepisami jest to podstawowy wskaźnik określający zdolność gminy do zaciągania zobowiązań.

Jego określony maksymalny pułap wynosi 15 %.

Posługiwanie się wyłącznie tym wskaźnikiem nie pozwala na pełne ukazanie zdolności kredytowej gmin. Dzieje się tak dlatego, że jako podstawa decyzji o zatwierdzeniu kredytu obliczany jest w momencie zaciągania kredytu bądź pożyczki bez sprawdzenia konsekwencji takiego zobowiązania na budżet gminy w kolejnych latach. Spowodowane to może być tym, że gminy jak dotąd zobligowane są do sporządzania budżetów rocznych a nie wieloletnich.

Jako że wskaźnik ten jest powszechnie obowiązującym należy go brać pod uwagę ubiegając się o finansowanie zewnętrzne. Jego wielkość w kolejnych latach powinna być odpowiednio wyważona w stosunku do budżetu gminy a jej maksymalna wartość nie powinna przekraczać 10-12 % w zależności planowanego finansowania inwestycji w kolejnych latach. Konieczność utrzymania 3-5 % marginesu wynika z możliwości wystąpienia nagłych inwestycji, na które przy braku środków własnych trzeba będzie zaciągnąć kredyt.

Wskaźnik zadłużenia

Obsługa kredytu jako procent wolnych środków

Wskaźnik ten informuje jaki procent wolnych środków przypada na spłatę rat kapitałowych wraz z odsetkami w danym roku. W celu zachowania odpowiednich proporcji w dystrybucji wolnych środków wskaźnik ten powinien utrzymywać się na takim poziomie by nie zakłócać planu inwestycyjnego gminy.

Jego kontrola jest ważna nie tylko w roku zaciągnięcia kredytu ale przede wszystkim

w okresach jego spłaty. Sugeruje się by wartość tego wskaźnika nie przekraczała 25 %

Skumulowany stan gotówki jako procent dochodów

Wskaźnik ten wskazuje na pozycję płynności finansowej gminy. Obliczany jest jako stosunek skumulowanego stanu gotówki do dochodów gminy ogółem. Za skumulowany stan gotówki rozumie się wartość przepływów pieniężnych z danego roku powiększoną o wartość skumulowanych przepływów z lat poprzednich.

Stan gotówki na koniec roku oznacza wartość środków jakimi gmina teoretycznie dysponuje i które mogą być zagospodarowane w przyszłości.

Analizując tę wartość należy pamiętać, że za podstawę do jej obliczenia przyjęto dane z wykonania budżetu co nie oznacza, że wszystkie kwoty z danego roku wpłynęły w danym roku kalendarzowym.

Wartość skumulowanych środków powinna być na tyle duża aby można ją było wykorzystać do pokrywania bieżących należności, szczególnie na początku roku kalendarzowego. Stosunek do dochodów ogółem powinien wynosić 3 - 5 % . Wartości większe kłócą się z celem polityki budżetowej. Jeśli skumulowany stan gotówki przyjmuje wartość ujemną oznacza to brak płynności finansowej gminy. W takim przypadku o ile wartość wolnych środków jest dodatnia oznacza to, że na dany rok przewidziane zostały zbyt wysokie nakłady inwestycyjne lub obsługa kredytów w danym roku przewyższa możliwości finansowe gminy.

WSKAŹNIK	2000	2001	2002
Obsługa kredytów do dochodów	3,11%	3,63%	4,09%
Wskaźnik długu do dochodów	16,35%	11,81%	12,81%
Roczne przepływy gotówki jako % dochodów	-4,97%	3,56%	0,89%
Skumulowany stan gotówki jako % dochodów	-4,97%	-0,76%	0,07%
Wolne środki jako % dochodów	16,73%	26,74%	19,54%
Wolne środki jako % dochodów własnych	59,01%	97,97%	68,60%
Inwestycje jako % dochodów	29,87%	20,45%	18,62%
Inwestycje jako % wydatków ogółem	26,07%	21,74%	18,78%
Obsługa zadłużenia jako % inwestycji	10,42%	13,35%	18,03%
Obsługa zadłużenia jako % wolnych środków	18,61%	10,21%	17,18%

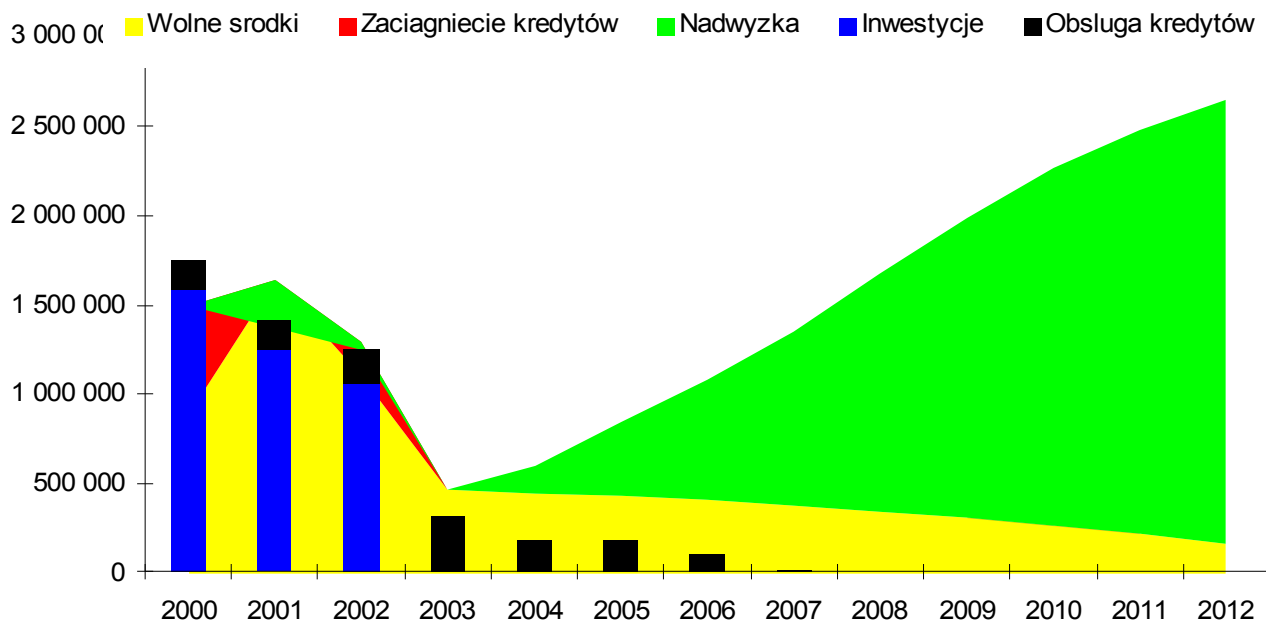
3.7. PROGNOZA DOCHODÓW BUDŻETOWYCH NA LATA PRZYSZŁE.

Opracowując założenia do projekcji budżetu Gminy na lata przyszłe oparto się na analizach trendów kształtowania się dochodów w latach ubiegłych, z pełną świadomością faktu, że jest to niewystarczające dla właściwej prognozy.

Dlatego też wskaźniki wzrostu przyporządkowywano poszczególnym źródłom dochodów po indywidualnej analizie ich zachowywania się w latach ubiegłych, przy konsultacji z działem finansowym. Do opracowania prognozy wykorzystano istniejące w Urzędzie Gminy dokumenty planistyczne związane z planowanymi inwestycjami i przyszłymi dochodami Gminy. Horyzont czasowy wyznaczony zakresem posiadanych informacji pozwolił na wykonanie analizy możliwości inwestycyjnych i wiarygodności kredytowej Gminy do roku 2012, którą obrazuje poniższy wykres.

Obok stałych wskaźników wzrostu identyfikowanych indywidualnie dla poszczególnych źródeł dochodów budżetowych, arkusze kalkulacyjne uzupełniono o wskaźnik inflacji określony na stałym poziomie 7% dla kolejnych lat po roku 2000 oraz stały („ostrożny”) wskaźnik wzrostu Produktu Krajowego Brutto = 4%.

Analiza mozliwosci inwestycyjnych i wiarygodnosci kredytowej

Poniższa projekcja budżetu Gminy do roku 2012 została sprowadzona do prognozy dochodów budżetowych, dlatego iż dla projektowania wydatków niezbędne są dane o planach rozwoju i inwestycji gminnych, a niniejsza analiza finansowa ma właśnie przygotować informacje o uwarunkowaniach finansowych przyszłych inwestycji. Dlatego też w arkuszu kalkulacyjnym w pozycjach dotyczących przyszłych inwestycji pojawiają się wartości zerowe. Ważną informacją finansową są prognozowane na podstawie dotychczasowych wydatków inwestycyjnych wielkości wolnych środków na inwestycje, stanowiące punkt wyjścia do planowania inwestycji. Dokładna projekcja wydatków będzie możliwa po określeniu celów strategicznych i programów inwestycyjnych Gminy.

Projekcję dochodów Gminy do roku 2012 przedstawia poniższa tabela:

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
DOCHODY bez nadwyżek	5 683 624	5 782 419	5 883 679	5 987 476	6 093 889	6 199 895	6 308 564	6 419 973	6 534 204	6 651 341
Subwencje	4 053 743	4 138 826	4 226 259	4 316 113	4 408 465	4 501 143	4 596 377	4 694 246	4 794 829	4 898 209
Subwencje ogółem	3 436 414	3 516 303	3 598 498	3 683 070	3 770 097	3 857 726	3 947 871	4 040 610	4 136 023	4 234 192
Dotacje ogółem	615 222	620 398	625 618	630 882	636 189	641 221	646 293	651 405	656 557	661 750
Środki ze źródeł pozabudżetowych	2 107	2 125	2 143	2 161	2 179	2 196	2 213	2 231	2 249	2 267
Dochody własne gminy	1 629 881	1 643 593	1 657 420	1 671 363	1 685 424	1 698 752	1 712 187	1 725 727	1 739 375	1 753 132
1. Podatki i opłaty lokalne	1 066 980	1 075 957	1 085 009	1 094 136	1 103 342	1 112 068	1 120 863	1 129 727	1 138 661	1 147 666
2. Udział w podatkach budżetowych państwa	248 431	250 521	252 628	254 754	256 897	258 928	260 976	263 040	265 121	267 218
3. Dochody z majątku gminy	30 868	31 127	31 389	31 653	31 919	32 171	32 425	32 681	32 939	33 200
4. Odsetki od środków na rachunkach bankowych	15 904	16 038	16 173	16 309	16 446	16 576	16 707	16 839	16 972	17 106
5. Pozostałe dochody	267 698	269 950	272 221	274 511	276 820	279 009	281 216	283 440	285 682	287 942
WYDATKI:	5 218 803	5 333 263	5 453 446	5 579 839	5 712 979	5 850 549	5 995 996	6 150 060	6 313 564	6 487 438
Wolne Środki	464 821	449 156	430 233	407 637	380 910	349 346	312 568	269 913	220 640	163 903
Obsługa kredytu	318 394	185 633	173 789	108 545	22 279	0	0	0	0	0
Splata rat kapitałowych	271 394	153 176	153 176	99 600	20 800	0	0	0	0	0
Splata odsetek	47 000	32 457	20 613	8 945	1 479	0	0	0	0	0
Wolne środki na inwestycje	146 427	263 523	256 444	299 092	358 631	349 346	312 568	269 913	220 640	163 903
Roczne przepływy gotówki netto	146 427	263 523	256 444	299 092	358 631	349 346	312 568	269 913	220 640	163 903
Skumulowany stan gotówki na koniec okresu	150 342	413 865	670 309	969 401	1 328 032	1 677 378	1 989 946	2 259 859	2 480 499	2 644 402
Nadwyżka/deficyt budżetowy	417 821	416 699	409 620	398 692	379 431	349 346	312 568	269 913	220 640	163 903
skumulowana nadwyżka/deficyt	54 590	471 289	880 909	1 279 601	1 659 032	2 008 378	2 320 946	2 590 859	2 811 499	2 975 402

Dla objętego prognozą okresu przygotowano również zestaw wskaźników, które kształtują się następująco:

	2003	2004	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Roczne przepływy gotówki											
jako % dochodów	2,58%	4,56%	4,36%	5,00%	5,89%	5,63%	4,95%	4,20%	3,38%	2,46%	2,58%
Skumulowany stan											
gotówki jako % dochodów	2,65%	7,16%	11,39%	16,19%	21,79%	27,05%	31,54%	35,20%	37,96%	39,76%	2,65%
Wolne środki jako %											
dochodów	8,18%	7,77%	7,31%	6,81%	6,25%	5,63%	4,95%	4,20%	3,38%	2,46%	8,18%
Wolne środki jako %											
dochodów własnych	28,52%	27,33%	25,96%	24,39%	22,60%	20,56%	18,26%	15,64%	12,69%	9,35%	28,52%

4. WYCIĄG ZE STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

W aspekcie reformy administracyjnej państwa wprowadzającej instytucję samorządu wojewódzkiego będącego partnerem dla władz centralnych w zakresie kreowania i wdrażania polityki rozwoju regionalnego, należy w trakcie identyfikowania kierunków rozwoju Gminy uwzględnić strategiczne priorytety Województwa Podlaskiego. Zharmonizowanie planów rozwoju Gminy i Województwa pozwoli na efektywne ubieganie się w przyszłości o wsparcie lokalnych inwestycji z budżetu Województwa, rządu centralnego czy też zagranicznych funduszy pomocowych alokowanych na szczeblu regionu.

Ze względu na powyższe włączono do niniejszego rozdziału wyciąg z Części IV („Misja i cele rozwoju województwa”) i Części V („Priorytety rozwoju województwa”) przyjętej Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego.

MISJA I CELE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

Misja stanowi zapis intencji tego, co władze samorządowe województwa podlaskiego pragną uzyskać w wyniku realizacji opracowanej Strategii. Zjawiska zachodzące w sferze społeczno-gospodarczej charakteryzują się dużą dynamiką, stąd też przy zachowaniu uniwersalności zapisów dotyczących misji, mogą zmieniać się narzędzia prowadzące do jej urzeczywistnienia.

Misja województwa

Województwo podlaskie obszarem przedsiębiorczości gospodarczej, unowocześniania rolnictwa oraz rozwoju: turystyki i wypoczynku, infrastruktury społecznej, wielokierunkowej edukacji, współpracy zagranicznej i międzyregionalnej oraz nowoczesnej infrastruktury technicznej - z aktywnym wykorzystaniem położenia przygranicznego, walorów środowiska kulturowego i przyrodniczego w dążeniu do osiągnięcia średnich wskaźników rozwoju i poziomu życia w Polsce.

W Strategii sformułowano pięć celów strategicznych. Cele te są sobie równe pod względem wagi i znaczenia w opracowanej Strategii.

Cel strategiczny A

Województwo podlaskie obszarem rozwoju nowoczesnej infrastruktury technicznej, otwartym i dostępnym dla otoczenia.

Cel strategiczny B

Województwo podlaskie obszarem rozwoju gospodarczego, unowocześniania rolnictwa w dostosowaniu do specyfiki przestrzeni produkcyjnej, tworzącym sprzyjające warunki dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości.

Cel strategiczny C

Województwo podlaskie obszarem rozwoju regionalnej infrastruktury społecznej stosownie do potrzeb i aspiracji mieszkańców z poszanowaniem odrębności narodowych, kulturowych i religijnych oraz wzmacnianie funkcji ośrodków miejskich o znaczeniu krajowym i regionalnym.

Cel strategiczny D

Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki, kultury fizycznej i sportu

Cel strategiczny E

Województwo podlaskie obszarem wykorzystującym położenie przygraniczne, wielokulturową tradycję oraz unikatowe walory przyrodnicze do rozwoju współpracy międzynarodowej w tym przy- i transgranicznej.

PRIORYTETY ROZWOJU WOJEWÓDZTWA

1. PRIORYTET 1

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa

Realizacja tego priorytetu odbywać się będzie poprzez budowę i modernizację infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej i infrastruktury technicznej.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji PRIORYTETU 1:

1.1. Rozwój systemu transportowego województwa

1.1.1. Budowa i modernizacja dróg krajowych i wojewódzkich zgodnie ze stosownymi programami, zapewniająca prawidłowe funkcjonowanie międzynarodowego, krajowego i regionalnego ruchu kołowego, a w szczególności:

- a) drogi krajowej Nr S8 Warszawa – Białystok – Suwałki – Budzisko (Litwa) w I europejskim korytarzu transportowym „Via Baltica” do parametrów dróg ekspresowych, docelowo z obwodnicami: Zambrowa, Wysokiego, Skindzierza, Nowej Chodorówki, Poświętnego, Krzywej, Suchowoli, Sztabina, Augustowa i Suwałk (dawne odcinki S18 i S19),
- b) drogi krajowej Nr S19 (dawne S18) Białystok – Kuźnica do parametrów drogi ekspresowej, docelowo z obwodnicami Wasilkowa i Sokółki,
- c) drogi krajowej Nr 61 Ostrołęka - Łomża – Augustów i drogi wojewódzkiej Ostrów Mazowiecka – Łomża, docelowo jako drogi krajowej i parametrów drogi ekspresowej z budową obwodnic: Łomży, Stawisk, Szczuczyna, Grajewa i Rajgrodu,
- d) drogi krajowej Nr 65 Białystok – Bobrowniki (kontynuacja) z budową jej nowego połączenia z ciągiem ul. Gen. Wł. Andersa w Białymstoku,
- e) odcinka drogi krajowej Nr S19 Białystok – Bielsk Podlaski – Siemiatycze, docelowo do parametrów drogi ekspresowej z obwodnicami: południowo – zachodnią m. Białegostoku, m. Bielska Podlaskiego, Siemiatycz, Bociek i Dziadkovic,
- f) drogi krajowej Nr 66 Bielsk Podlaski – Połowce.
- g) dróg wojewódzkich, stosownie do największych istniejących

i prognozowanych natężeń ruchu i znaczenia w obsłudze obszarów rozwoju społeczno – gospodarczego.

- 1.1.2. Rozbudowa i modernizacja istniejących oraz budowa nowych miejsc obsługi podróżnych (MOP), stosownie do potrzeb ruchu turystycznego i towarowego przy drogach krajowych i wojewódzkich.
- 1.1.3. Modernizacja linii i urządzeń kolejowych w dostosowaniu do międzynarodowych i krajowych potrzeb przewozowych oraz wymogów ekonomiki, a w szczególności:
  - a) linii magistralnej Warszawa – Białystok – Kuźnica pod kątem dostosowania jej do prędkości pociągów 160 km/h,
  - b) linii Sokółka – Suwałki – Trakiszki (Litwa) pod kątem dostosowania jej do prędkości pociągów 160 km/h,
  - c) linii kolejowej Białystok – Bielsk Podlaski – Czeremcha,
  - d) linii kolejowej Białystok – Mońki – Grajewo,
  - e) dworca PKP w Białymstoku i granicznego przejścia kolejowego w Kuźnicy,
  - f) utworzenie terminali transportu kombinowanego w tym w szczególności w Białymstoku.
- 1.1.4. Tworzenie warunków do poprawy obsługi ludności województwa podlaskiego w zakresie komunikacji zbiorowej, w tym :
  - a) osiągnięcie w komunikacji autobusowej dostępności przystanków: 500 m w komunikacji miejskiej i do 2 km w komunikacji pozamiejskiej,
  - b) komunalizacja mienia Państwowej Komunikacji Samochodowej na rzecz samorządu województwa,
  - c) dostosowanie urządzeń i środków transportowych do potrzeb ludzi niepełnosprawnych.
- 1.1.5. Tworzenie warunków terenowych, infrastrukturalnych i finansowych do realizacji: lotniska regionalnego w rejonie Białegostoku rozbudowy lotniska lokalnego k/Raczek w powiecie suwalskim ziemskim oraz modernizacji i budowy lotnisk sportowo – sanitarnych w Suwałkach i Łomży, jak również poprawa stanu lotniska sportowo – sanitarnego w Krywlanach.
- 1.1.6. Wspieranie sukcesywnej modernizacji i rozbudowy miejskich układów komunikacyjnych stosownie do potrzeb: transportowych, rozwoju inwestycji, aktywizacji gospodarczej i minimalizacji kolizji z innymi rodzajami ruchu, z priorytetem ulic o charakterze tranzytowym, w ciągach dróg krajowych

i wojewódzkich.

- 1.1.7. Opracowanie koncepcji rozwoju białostockiego węzła komunikacyjnego, umożliwiającej w szczególności rezerwowanie korytarzy dla perspektywicznych i kierunkowych elementów drogowych i kolejowych oraz etapowanie ich realizacji.

1.2. Rozwój systemów energetycznych

- 1.2.1. Dostarczenie energii w normatywnym standardzie jakościowym stosownie do potrzeb województwa w sposób ciągły poprzez:

- a) zapewnienie dwustronnego zasilania na wysokim napięciu 400 kV głównego punktu zasilania 400/110 kV GPZ NAREW z sieci krajowej,
- b) budowa nowych linii wysokiego napięcia WN 110 kV i stacji transformatorowo – rozdzielczych oraz modernizację istniejących,
- c) zwiększenie możliwości wymiany międzynarodowej nadwyżek energii elektrycznej i bezpieczeństwa systemu krajowego nową dwutorową linią wysokiego napięcia - WN 400 kV EŁK – ALYTUS (Litwa) oraz linią WN 400kV - główny punkt zasilania 400/110 kV GPZ NAREW – Białoruś,
- d) wspieranie budowy niekonwencjonalnych proekologicznych źródeł energii elektrycznej dla ochrony środowiska przyrodniczego, takich jak elektrownie wodne na kanałach, rzekach, czy też „fermy wiatrowe” w obszarach posiadających odpowiednie do tego warunki.

- 1.2.2. Rozwój systemu gazowniczego województwa poprzez:

- a) wykorzystanie już istniejących i projektowanych gazociągów tranzytowych wysokiego ciśnienia dla potrzeb zaopatrzenia w gaz obszarów województwa podlaskiego,
- b) wspieranie rozwoju gazociągów magistralnych i stacji redukcyjno-pomiarowych pierwszego stopnia, z priorytetem obszarów chronionych i aktywnych gospodarczo.

- 1.2.3. Rozwój systemów ciepłowniczych, zwłaszcza miast, stosownych do potrzeb rozwoju zagospodarowania i standardów ochrony środowiska, wymagać będzie:

- a) budowy nowych źródeł ciepła i modernizacji istniejących urządzeń

- technicznych, które ograniczą emisję zanieczyszczeń,
- b) rozbudowy sieci przesyłowych i urządzeń ciepłowniczych w oparciu o najnowsze technologie i rozwiązania techniczne.

1.3. Rozwój systemu telekomunikacyjnego ukierunkowany będzie na:

- 1.3.1. Wyrównanie stanu technicznego urządzeń w poszczególnych obszarach województwa.
- 1.3.2. Rozbudowę sieci wewnątrzwojewódzkich stosowną do potrzeb.
- 1.3.3. Uruchomienie oddzielnych „pierścieni” linii światłowodowych dla potrzeb MŚP w miastach powiatowych.
- 1.3.4. Rozwój łączności w systemach telefonii komórkowej.

1.4. Rozwój systemów zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków oraz usuwania i utylizacji odpadów stałych

- 1.4.1. Rozwój systemu zaopatrzenia w wodę ukierunkowanego na objęcie scentralizowanymi systemami wszystkich mieszkańców jednostek osadniczych o zwartej przestrzennej zabudowie, wymagać będzie:
  - a) współpracy samorządów w zakresie modernizacji istniejących i budowy nowych ujęć wody i stacji uzdatniania,
  - b) wspomagania rozbudowy sieci wodociągowej w miastach i wsiach.
- 1.4.2. Rozwój systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, ukierunkowany w szczególności na zapewnienie współczesnych standardów cywilizacyjnych zamieszkiwania oraz eliminację zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych, wymagać będzie wspierania :
  - a) budowy oczyszczalni ścieków w miastach, wiejskich ośrodkach gminnych i wsiach nie posiadających takich urządzeń,
  - b) modernizacji istniejących oczyszczalni pod kątem zwiększenia ich sprawności, zwłaszcza w redukcji związków biogennych,
  - c) budowy sieci kanalizacji sanitarnej zwłaszcza w miejscowościach położonych na obszarach ochrony prawnej i obszarach rozwoju gospodarczego.
- 1.4.3. Rozwój systemów usuwania i utylizacji odpadów stałych ukierunkowany na

ochronę środowiska i gospodarcze wykorzystanie części odpadów wymagać będzie wspomagania:

- a) modernizacji istniejących i budowy nowych wysypisk dla potrzeb miast i gmin, w szczególności na obszarach chronionych i rekreacyjnych,
- b) powszechnej selektywnej zbiórki odpadów,
- c) rozwiązania problemu unieszkodliwiania odpadów medycznych, utylizacji odpadów pochodzenia zwierzęcego i likwidacji zagrożeń z istniejących składów odpadów niebezpiecznych.

2. PRIORYTET 2

Wzmocnienie bazy ekonomicznej województwa

Realizacja tego priorytetu odbywać się będzie poprzez wspieranie restrukturyzacji rolnictwa i przetwórstwa, rozwoju sektora turystycznego oraz tworzenie warunków dla przedsiębiorczości i innowacji.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji PRIORYTETU 2:

2.1. Rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich

2.1.1. Tworzenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych do poprawy jakości i struktury rolniczej przestrzeni produkcyjnej poprzez:

- a) scalanie i wymianę gruntów,
- b) wspieranie pozyskiwania gruntów rolnych skarbu państwa przez sektor prywatny,
- c) modernizację infrastruktury technicznej,
- d) modernizację dróg rolniczych,
- e) racjonalną regulację stosunków wodnych,
- f) rekultywację,
- g) rozwój szkolnictwa i opieki zdrowotnej na wsi,
- h) ochronę przed degradacją sanitarną.

2.1.2. Wspieranie specjalizacji i intensyfikacji produkcji rolniczej, dostosowanej do potrzeb rynku żywnościowego, przetwórstwa rolno-spożywczego i

eksportu. Dotyczyć to będzie w szczególności tworzenia grup producenckich oraz modernizacji i rozwoju bazy przetwórstwa w sąsiedztwie rynków surowcowych (przede wszystkim przetwórstwo ziemniaków, warzyw i owoców, mleczarstwo i branża mięsna) z priorytetem obszarów o ukształtowanym trwale zapleczu surowcowym oraz wysokim poziomie technologicznym i organizacyjnym przetwórstwa.

2.1.3. Stymulowanie rozwoju otoczenia rolnictwa i wzrostu zatrudnienia pozarolniczego na wsi w zakresie:

- a) organizacji zbytu i zaopatrzenia produkcji rolniczej (np. giełdy rolno-towarowe),
- b) obsługi finansowej, weterynaryjnej oraz oświaty i doradztwa rolniczego,
- c) usług oraz obsługi turystyki, w tym: agroturystyki i budownictwa letniskowego.

2.1.4. Wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do poprawy warunków cywilizacyjnych życia i pracy ludności rolniczej.

2.2. Rozwój turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego

2.2.1 Koncentracja działań wspierających, w tym z udziałem środków pomocowych zewnętrznych, na kompleksowym zagospodarowaniu turystycznym jednostek osadniczych, obszarów i obiektów o najwyższych w województwie walorach przyrodniczych i kulturowych (np. Białowieża, Kanał Augustowski, Tykocin, Wigry, Drohiczyn, Rajgród, Ciechanowiec, Supraśl).

2.2.2 Tworzenie warunków lokalizacyjnych oraz preferencji finansowych, organizacyjnych i prawnych sprzyjających pozyskiwaniu inwestorów do modernizacji i realizacji bazy turystycznej w najatrakcyjniejszych do tego celu obszarach.

2.2.3 Wspieranie rozwoju agroturystyki.

2.2.4 Zorganizowanie regionalnego systemu informacji i promocji turystycznej oraz jego włączenie w system krajowy i międzynarodowy.

2.2.5 Wspomaganie wzrostu atrakcyjności i rozwoju bazy materialnej uzdrowisk w Augustowie i Supraślu.

2.2.6 Tworzenie warunków do uzyskania wysokiej marki produktów turystycznych.

2.2.7 Utworzenie nowego systemu zarządzania i promocji turystyki na bazie

Regionalnej Organizacji Turystycznej i Lokalnych Organizacji Turystycznych.

2.2.8 Opracowanie długofalowego programu rozwoju różnych form turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego w województwie podlaskim, w tym także przygotowania kadr do ich obsługi.

2.3. Rozwój produkcji i usług

2.3.1. Restrukturyzacja majątku produkcyjno-usługowego skarbu państwa i komunalnego, w szczególności zagrożonego degradacją i nieefektywnie użytkowanego, z uwzględnieniem interesów społeczno-gospodarczych województwa.

2.3.2. Tworzenie korzystnych i konkurencyjnych warunków infrastrukturalnych, finansowych i organizacyjnych sprzyjających w szczególności :

- a) pozyskiwaniu krajowych i zagranicznych inwestorów przedsięwzięć produkcyjno-usługowych o wysokim poziomie technologii i organizacji produkcji, zwłaszcza wymagających dobrej jakości sanitarnej środowiska, zaplecza naukowo-badawczego i kadr wykwalifikowanych,
- b) powstawaniu ośrodków generowania innowacji technicznych, technologicznych i organizacyjnych – „parków przemysłowych” i „nisz innowacyjnych” na wyodrębnionych, przygotowanych infrastrukturalnie obszarach, zwłaszcza w aglomeracji białostockiej, jak też w Suwałkach i Łomży,
- c) rozwojowi otoczenia gospodarki i biznesu w zakresie obsługi finansowej, prawnej, projektowej, logistycznej, marketingowej itp.

2.3.3. Wspieranie rozwoju wymiany handlowej i kooperacji produkcyjnej z zagranicą – zwłaszcza z Litwą, Białorusią i Rosją i krajami Unii Europejskiej.

2.3.4. Tworzenie warunków do modernizacji i budowy zakładów przetwórczych, powiązanych z lokalną bazą surowcową, ze wsparciem środkami zewnętrznymi. Dotyczyć to będzie w szczególności przemysłów o utrwalonych tradycjach produkcyjnych i eksportowych oraz stabilnej bazie surowcowej, takich jak: mleczarski, mięsny, cukrowniczy, piwowarski, owocowo-warzywny, tytoniowy, spirytusowy, młynarski, cukierniczy, drzewny, meblarski, materiałów budowlanych, przemysł lekki itp.

2.3.5. Wspomaganie małych i średnich przedsiębiorstw poprzez: tworzenie funduszy

poręczeń, dotacji, capital-venture, inkubatorów przedsiębiorczości itp.

- 2.3.6. Wspieranie procesów integracyjnych podmiotów gospodarczych dla sprostania konkurencji krajowej i zagranicznej.
- 2.3.7. Inspirowanie działań na rzecz podnoszenia jakości produkcji oraz rozwoju marketingu krajowego i zagranicznego, w tym centrów targowo-wystawienniczych.
- 2.3.8. Rozwój zaplecza naukowo-badawczego i zacieśnienie współpracy między uczelniami i jednostkami naukowo-badawczymi a podmiotami gospodarczymi dla kreowania postępu technologicznego i organizacyjnego, poprzez tworzenie parków technologicznych i przemysłowych.
- 2.3.9. Stworzenie systemu monitoringu gospodarczego, w zakresie ofert i potrzeb administracji samorządowej oraz podmiotów

2.4. Rozwój technologii informacyjnych

- 2.4.1. Do poprawy skuteczności i sprawności funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki przyczyni się wykorzystanie technologii informacyjnych. Na technologie informacyjne składają się technologie zbierania, przesyłania, gromadzenia, przechowywania i udostępniania informacji przy pomocy nowoczesnych środków technicznych. Konieczne w tej mierze działania to: rozbudowa nowoczesnej infrastruktury informacyjnej o znaczeniu ponadinstytucjonalnym, tworzenie i wspieranie działalności centrów informacji, szkolenie i transfer technologii w zakresie technologii informacyjnych, zwłaszcza dla wspierania szerokiego wykorzystania tych technologii w małych i średnich przedsiębiorstwach, szczególnie na obszarach wiejskich.
- 2.4.2. Wsparcie innowacyjnych projektów MŚP, mających na celu wykorzystanie środków technologii informacyjnych.
- 2.4.3. Tworzenie społeczeństwa informacyjnego poprzez szerokie wykorzystywanie technik informacyjnych w procesie kształcenia i edukacji, zarządzaniu przedsiębiorstwami, usługach, w tym rozwoju usług elektronicznych i handlu elektronicznego, itp.
- 2.4.4. Upowszechnianie wiedzy o korzyściach wynikających z innowacyjnego zastosowania środków technologii informacyjnych w produktach, procesach i usługach, poprzez organizowanie wystaw, targów, sympozjów i konferencji,

promowanie wojewódzkiej myśli naukowo-technicznej.

3. PRIORYTET 3

Rozwój instytucji i urzędów infrastruktury społecznej o zasięgu i znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym w dziedzinie zdrowia, opieki społecznej i kultury oraz podwyższenia w ten sposób rangi i pozycji ośrodków regionalnych województwa i jego integracji wewnętrznej.

Priorytet ten dotyczy w bezpośredni sposób warunków życia i rozwoju mieszkańców regionu. Określa ona m. in. ważne zagadnienia bytowe, ochrony zdrowia i opieki społecznej.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji PRIORYTETU 3:

3.1. Poprawa warunków zamieszkiwania ludności

- 3.1.1. Poprawa stanu technicznego i standardu cywilizacyjnego zabudowy, w tym rewaloryzacja zabudowy zabytkowej zdegradowanej i zdekapitalizowanej.
- 3.1.2. Tworzenie warunków terenowych i infrastrukturalnych do zaspokojenia perspektywicznych potrzeb mieszkaniowych na poziomie 400 mieszkań na 1000 mieszkańców – co wymagać będzie znacznego zwiększenia ilości oddawanych do użytku mieszkań.
- 3.1.3. Rozwój budownictwa komunalnego i socjalnego we wszystkich formułach budownictwa – w tym lokatorskiego, czynszowego
- 3.1.4. Tworzenie udogodnień i likwidacja barier urbanistycznych dla osób niepełnosprawnych.
- 3.1.5. Zapewnienie mieszkańcom dobrego dostępu do infrastruktury społecznej, wysokiego standardu usług oraz warunków do rozwoju lokalnych więzi społecznych.

3.2. Rozwój rodziny i wychowania młodego pokolenia

- 3.2.1. Tworzenie warunków do wzmocnienia pozycji rodziny, szczególnie w jej

funkcjach wychowawczych, zapobiegających wszelkim patologiom społecznym.

- 3.2.2. Dążenie do ochrony rodziny i każdego życia od jego poczęcia do naturalnej śmierci.
- 3.2.3. Wspieranie działań w zakresie polityki prorodzinnej z wykorzystaniem doświadczeń i tradycji rodzinnych.
- 3.2.4. Wspieranie działań na rzecz pomocy adopcji dzieci, tworzenia rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka
- 3.2.5. Wspieranie społecznych przedsięwzięć na rzecz wychowania moralno-obyczajowego i patriotycznego młodego pokolenia.
- 3.2.6. Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych, zajmujących się w szczególności szeroko pojętą pomocą dzieciom, młodzieży i rodzinie.

3.3. Rozwój lecznictwa i opieki socjalnej

- 3.3.1. Kontynuowanie realizacji reformy systemu opieki zdrowotnej.
- 3.3.2. Restrukturyzacja zakładów opieki zdrowotnej poprzez racjonalizację wykorzystania i modernizację istniejącej bazy zakładów opieki zdrowotnej, w tym zakończenie rozbudowy i modernizacji Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Białymstoku.
- 3.3.3. Rozwój nowych form opieki zdrowotnej m.in. tworzenie oddziałów szpitalnych w ramach wdrażanego programu zintegrowanego ratownictwa medycznego; rozwój opieki długoterminowej oraz rozwój podstawowej opieki zdrowotnej.
- 3.3.4. Realizacja programu ochrony zdrowia psychicznego m.in. poprzez zróżnicowanie form opieki nad chorymi psychicznie.
- 3.3.5. Rozwój profilaktyki i promocji zdrowia w oparciu o założenia Narodowego Programu Zdrowia.
- 3.3.6. Zapewnienie stosownej do potrzeb ilości miejsc w placówkach stacjonarnej opieki socjalnej dzieciom, ludziom starszym, osobom niepełnosprawnym oraz osobom uzależnionym.
- 3.3.7. Utrzymanie i rozwój instytucji zajmujących się działalnością socjalną, doradczą, opieką społeczną oraz problemami uzależnień i patologii społecznych.

3.4. Rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego

- 3.4.1. Utrzymanie, podnoszenie poziomu i upowszechnianie działalności placówek i instytucji kultury (teatrów, filharmonii, kin, ośrodków kultury, bibliotek, muzeów, galerii, sal wystawowych, stowarzyszeń twórczych itp.).
- 3.4.2. Podwyższenie standardów bazy materialnej placówek kultury i rozrywki oraz jej modernizacja i rozbudowa stosowna do potrzeb, w tym utworzenie w Białymstoku Centrum Kultury i Rozrywki, nowej siedziby Książnicy Podlaskiej oraz instytucji służących rozwojowi kultur mniejszości narodowych.
- 3.4.3. Tworzenie warunków do powstawania nowych placówek kultury, szczególnie w siedzibach powiatów, z wykorzystaniem w pierwszej kolejności obiektów zabytkowych przydatnych do tej funkcji.
- 3.4.4. Utrzymanie i organizacja nowych imprez kulturalnych o zasięgu krajowym i regionalnym oraz rozszerzenie zasięgu ich oddziaływania.
- 3.4.5. Dalszy rozwój działalności kulturotwórczej w środkach masowego przekazu – radiu, telewizji, prasie, w tym rozbudowa bazy Białostockiego Ośrodka Telewizji.
- 3.4.6. Inspirowanie i wspieranie rozwoju kultury ludowej i amatorskiej, w tym folkloru i rękodzieła ludowego, twórczości profesjonalnej oraz amatorskiego ruchu artystycznego z uwzględnieniem specyficznego w województwie podlaskim zróżnicowania etnicznego, narodowościowego i religijnego oraz ich promocji w kraju i za granicą.
- 3.4.7. Wspieranie działań zmierzających do rozwoju czytelnictwa i ochrony książki.
- 3.4.8. Prowadzenie wielostronnej edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży.
- 3.4.9. Ochrona i utrzymanie dobrego stanu technicznego i form historycznych obiektów zabytkowych i obiektów o wartościach zabytkowych oraz stanowisk archeologicznych, w tym remont Pałacu Branickich.
- 3.4.10. Zachowanie tożsamości krajobrazu kulturowego i utrzymanie ciągłości rozwoju przestrzennego historycznych zespołów osadniczych.
- 3.4.11. Udostępnianie i racjonalne wykorzystanie do nowych funkcji, zwłaszcza do potrzeb turystyki i działalności kulturalnej, obiektów zabytkowych i obiektów o wartościach zabytkowych, znaczących dla historii i kultury regionu.

3.4.12. Twórcze kontynuowanie lokalnych tradycji budowlanych oraz nawiązywanie do wartościowych historycznych sposobów aranżacji przestrzeni publicznych i form zabudowy.

3.4.13. Wspieranie regionalnego ruchu społeczno-kulturalnego.

3.5. Rozwój sportu i rekreacji

3.5.1. Utrzymanie, rozbudowa istniejących i budowa nowych obiektów sportowych, w tym w samorządach oraz organizacjach sportowych i uczelnianych.

3.5.2. Rozwój i modernizacja podstawowej bazy sportowej, budowa sal gimnastycznych, basenów ogólnodostępnych, boisk sportowych.

3.5.3. Wspieranie realizacji strategicznych obiektów sportowych na terenie województwa podlaskiego, takich jak wielofunkcyjne hale sportowo-widowiskowe, ośrodki szkoleniowo - sportowe.

3.5.4. Inicjowanie powstawania nowych oraz rozwój działalności klubów i stowarzyszeń sportowych.

3.5.5. Wspieranie zagospodarowania obszarów rekreacyjno-sportowych w miastach i strefach podmiejskich z priorytetem potrzeb największych miast województwa.

3.5.6. Tworzenie warunków do rozwoju ogrodów działkowych i wypoczynku letniskowego.

3.5.7. Organizowanie imprez sportowo-rekreacyjnych o zasięgu regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

3.5.8. Utrzymanie rezerw terenowych pod realizację nowych obiektów i urządzeń sportowych oraz ochrona ich przed przeznaczeniem na inne cele.

3.5.9. Promowanie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu masowego, szkolnego i wyczynowego.

4. PRIORYTET 4

Zrównoważone gospodarowanie przestrzenią województwa z zachowaniem ważnych w skali krajowej i europejskiej walorów przyrodniczych i kulturowych, a także z ich racjonalnym wykorzystaniem dla przyspieszonego rozwoju.

Województwo podlaskie dysponuje wybitnymi walorami przyrodniczymi. Obszar ten odgrywa ważną rolę ekologiczną w skali kraju, jak i w całej Europie. Wybitne przymioty środowiska naturalnego nakładają obowiązek zachowania tych dóbr dla przyszłych pokoleń. Poniższe kierunki określają najważniejsze elementy związane z ochroną ziemi, powietrza i wody w regionie, wskazując również na ścisłe powiązania z ekosystemami znajdującymi się w szczególności za wschodnią granicą naszego kraju.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji PRIORYTETU 4:

4.1. Ochrona i kształtowanie środowiska

4.1.1. Tworzenie warunków prawnych do zachowania ciągłości przestrzennej i prawidłowego funkcjonowania podstawowych elementów środowiska przyrodniczego poprzez:

- a) podniesienie statusu ochronnego Puszczy Białowieskiej, części Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, Obszarów Chronionego Krajobrazu – Doliny Bugu oraz równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi,
- b) objęcie ochroną transgranicznych elementów systemu przyrodniczego województwa, tj. Suwalsko-Wisztynieckiego i Augustowsko-Druskiennickiego,
- c) objęcie ochroną prawną Niecki Michałowsko-Gródeckiej oraz niektórych dolin rzecznych istotnych dla funkcjonowania systemu ekologicznego województwa,
- d) uwzględnianie zasad ochrony prawnej w planach zagospodarowania przestrzennego miast i gmin.

4.1.2. Wzbogacenie systemu przyrodniczego województwa w szczególności poprzez:

- a) zalesiania gruntów marginalnych dla produkcji rolniczej zgodnie ze stosownymi programami dla zwiększenia stopnia lesistości województwa,
- b) sukcesywne zwiększania ilości zieleni przeciwerozryjnej na terenach rolniczych,
- c) modernizację i budowę zbiorników wodnych wg programu rozwoju małej retencji i racjonalnego ich wykorzystania.

4.1.3. Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych w szczególności poprzez:

- a) objęcie ochroną prawną głównych zbiorników wód podziemnych pradolin rzek: Supraśli (GZW-218), Biebrzy (GZW-217) oraz Sandru Kurpie (GZW-216) - ujęcie w planach zagospodarowania przestrzennego,
- b) aktualizację porozumień międzynarodowych dotyczących gospodarki wodnej w zlewniach transgranicznych (głównie rzek Narwi, Bugu i Świsłoczy),
- c) wspieranie rozwoju systemów kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz innych działań zapobiegających zanieczyszczeniom i degradacji wód z priorytetem ochrony obszarów zasobowych ujęć komunalnych oraz wód w obszarach cennych przyrodniczo i rekreacyjnych.

4.1.4. Ochrona powierzchni ziemi i powietrza oraz wykorzystanie surowców mineralnych w szczególności poprzez:

- a) ochronę wartościowej rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed nieuzasadnionym przeznaczeniem na cele nierolnicze w planach zagospodarowania przestrzennego i ekologizację technologii produkcji rolniczej z priorytetem obszarów chronionych,
- b) racjonalną eksploatację złóż surowców mineralnych i rekultywację wyrobisk oraz zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu rejonów perspektywicznej ich eksploatacji,
- c) wspieranie zwiększania udziału proekologicznych nośników energetycznych w źródłach ciepła oraz wprowadzania na szerszą skalę technologii ograniczających emisję zanieczyszczeń i zmniejszenie strat ciepła w budownictwie,
- d) rozwój stałego monitoringu urządzeń i obiektów zagrażających środowisku i przygotowanie środków zapobiegających zagrożeniom,
- e) wspieranie rozwoju nowoczesnego systemu przetwarzania i utylizacji odpadów stałych z priorytetem w obszarach chronionych.

4.1.5. Ochrona ludzi i środowiska przed hałasem, wibracjami i elektromagnetycznym promieniowaniem niejonizującym poprzez:

- a) stosowne rozwiązania planistyczne i projektowe głównych urządzeń komunikacyjnych, energetycznych i telekomunikacyjnych województwa,
- b) zastosowanie urządzeń technicznych eliminujących i ograniczających uciążliwość.

4.1.6. Ochrona przed nadzwyczajnymi zagrożeniami środowiska w szczególności poprzez :

- a) system monitoringu obiektów i urządzeń mogących spowodować nadzwyczajne zagrożenia środowiska,
- b) planowanie i przygotowywanie środków przeciwdziałania tym zagrożeniom.

4.1.7. Sporządzanie opracowań studialnych zagospodarowania przestrzennego dla wyodrębniających się obszarów województwa takich jak np.:

- a) metropolitalny m. Białegostoku,
- b) obszar funkcjonalny Puszczy Białowieskiej
- c) „Przyrodnicza Perła Polski Biebrza – Wigry”
- d) turystyczny doliny rz. Bugu,
- e) turystyczny doliny górnej Narwi,
- f) szczególnej aktywności lub recesji gospodarczej.

5. PRIORYTET 5

Rozwój międzynarodowych kontaktów regionalnych i wymiany, w tym współpracy przygranicznej i transgranicznej województwa z regionami Białorusi i Litwy oraz międzynarodowa promocja regionu.

Korzyści wynikające z dobrosąsiedzkiej współpracy regionów przygranicznych Białorusi, Litwy i Rosji są ważnym czynnikiem rozwoju naszego województwa. Mając na uwadze przystąpienie Polski do Unii Europejskiej wielokierunkowa współpraca interregionalna, uwzględniająca priorytety współpracy zagranicznej naszego województwa, nabiera szczególnego znaczenia. Biorąc pod uwagę rolę w umacnianiu współpracy z innymi regionami Europy, można oczekiwać zacieśnienia więzów kooperacyjnych, transferu technologii i pomocy w tworzeniu nowoczesnego zaplecza naukowo-badawczego, wdrażającego innowacyjne technologie. W dziedzinie współpracy transgranicznej należy szczególnie wspierać Euroregion „Niemen”.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji PRIORYTETU 5:

5.1. Wspieranie rozwoju wymiany handlowej i kooperacji produkcyjnej

- z zagranicą – zwłaszcza z Litwą, Białorusią i krajami Unii Europejskiej.
- 5.2. **Rozwój funkcji targowych i kongresowych o zasięgu międzyregionalnym i międzynarodowym oraz udział województwa w targach i wystawach.**
  - 5.3. **Promocja województwa poprzez wykreowanie specyficznego dla regionu produktu turystycznego.**
  - 5.4. **Rozwój współpracy międzynarodowej w dziedzinie ochrony transgranicznych walorów środowiska przyrodniczego.**
  - 5.5. **Rozszerzenie kontaktów kulturalnych o zasięgu międzynarodowym i międzyregionalnym.**
  - 5.6. **Rozwój współpracy z Polonią.**

6. PRIORYTET 6

Rozwój ogólnodostępnego systemu edukacji w tym ustawicznego kształcenia kadr, dostosowanego do potrzeb regionu.

Dokonujący się postęp w zakresie i metodach na wszystkich poziomach kształcenia, a także rosnące wymogi stawiane pracownikom, wymagają działań, dzięki którym mieszkańcy regionu będą mogli zdobyć nowe umiejętności i dostosować się do wymogów dynamicznie zmieniającego się na rynku pracy. Dotyczy to również szkolnictwa i placówek badawczych. Ważną rolę w tej mierze odgrywa umiejętne zarządzanie kapitałem ludzkim.

Szczegółowe kierunki działań zmierzające do realizacji PRIORYTETU 6:

6.1. Rozwój szkolnictwa średniego, wyższego oraz kształcenia ustawicznego

- 6.1.1. Zwiększenie dostępności do studiów wyższych poprzez rozwój wyższego szkolnictwa zawodowego i tworzenie zamiejscowych wydziałów istniejących szkół wyższych.
- 6.1.2. Tworzenie warunków do perspektywicznej rozbudowy bazy materialnej wyższych uczelni.
- 6.1.3. Rozwój kadr dydaktycznych oraz unowocześnianie wyposażenia

dydaktycznego.

- 6.1.4. Wspieranie rozwoju kształcenia na poziomie średnim do wskaźnika 85 % roczników gimnazjów oraz podwyższenie jego poziomu i przystosowanie do potrzeb rynku pracy, a także poprawa jakości bazy materialnej.
- 6.1.5. Wspieranie rozwoju systemu oświaty niepublicznej i form kształcenia ustawicznego ludności wiejskiej.
- 6.1.6. Dostosowywanie profili kształcenia w wyższych szkołach zawodowych do potrzeb rynku pracy.

6.2. Edukacja osób zagrożonych bezrobociem i pozostających bez pracy

- 6.2.1. Edukacja mająca na celu zwiększenie szans zatrudnienia osób pozostających bez pracy.
- 6.2.2. Kształcenie osób zagrożonych bezrobociem (w szczególności na terenach wiejskich) w celu przygotowania ich do tworzenia i rozwijania własnej małej przedsiębiorczości.

Część III

STRATEGICZNE CELE ROZWOJU GMINY

Strategia służy ustaleniu podstawowych długoterminowych celów organizacji

oraz przyjęciu kierunków działania i przydziałowi zasobów do osiągnięcia tych celów. Planowanie strategiczne należy traktować jako świadomy, systematyczny i ukierunkowany na przyszłość proces przygotowywania i podejmowania – przez władze samorządowe – decyzji dotyczących przyszłego poziomu rozwoju Gminy, stopnia zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej oraz koordynacji i integracji działań podejmowanych dla realizacji przyjętego planu, uwzględniających zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwojowe. Jest to etap strategicznych wyborów wizji organizacji oraz modelu jej działania, których efektem jest określenie długoterminowych celów organizacji, stanowiących kwintesencję zarządzania strategicznego, ponieważ prowadzących do urzeczywistnienia wizji przyszłego stanu Gminy.

Decyzje te przyjęły postać trzech, równorzędnych celów strategicznych rozwoju Gminy Boćki:

**Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej
dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy**

Realizację powyższego celu ma zapewnić wdrożenie 24 poniższych Strategicznych Programów Gospodarczych:

- A.1 *Koncentracja zasobów dla zabezpieczenia oferty inwestycyjnej Gminy*
- A.2 *Pro – inwestycyjna polityka Gminy*
- A.3 *Przyciągnięcie inwestorów zewnętrznych*
- A.4 *Utworzenie inkubatora przedsiębiorczości w Boćkach*
- A.5 *Budowa Centrum Administracyjnego Gminy*
- A.6 *Polityka promocyjna Gminy*
- A.7 *Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej*
- A.8 *Rozwój sieci instytucji obsługi rolnictwa*
- A.9 *Zdynamizowanie procesu zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych*
- A.10 *Tworzenie grup producenckich*
- A.11 *Wsparcie młodych rolników*
- A.12 *Szkolenia zawodowe dla rolników*
- A.13 *Promocja nowych upraw i technik produkcji rolnej*
- A.14 *Rozwój gospodarstw ekologicznych*
- A.15 *Rozwój produkcji integrowanej*
- A.16 *Rozwój infrastruktury obsługi ruchu tranzytowego wzdłuż drogi krajowej nr 19*
- A.17 *Budowa zalewu*

- A.18 *Racjonalna gospodarka wodna*
- A.19 *Wyznaczenie i urządzenie szlaków turystycznych pieszych i rowerowych oraz pól biwakowych*
- A.20 *Rozwój agroturystyki*
- A.21 *Zagospodarowanie obiektów nieużytkowanych na terenie Gminy*
- A.22 *Pozyskanie funduszy pomocowych*
- A.23 *Wieloletni Plan Inwestycyjny*
- A.24 *Budżet Zadaniowy*

Cel strategiczny B:

**Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do
wysokiej jakości infrastruktury technicznej**

Realizację powyższego celu ma zapewnić wdrożenie poniższych 11 Strategicznych Programów Gospodarczych:

- B.1 *Modernizacja dróg gminnych*
- B.2 *Modernizacja dróg dojazdowych do pól*
- B.3 *Modernizacja dróg, na których Gmina nie jest zarządcą*
- B.4 *Dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej w Boćkach*
- B.5 *Budowa zagrodowych oczyszczalni ścieków poza ośrodkiem gminnym*
- B.6 *Modernizacja i rozbudowa sieci wodociągowej*
- B.7 *Gminny system gospodarki odpadami*
- B.8 *Promocja ekologicznych źródeł ciepła*
- B.9 Budowa elektrowni wodnych**
- B.10 *Modernizacja oświetlenia ulicznego*
- B.11 *Gazyfikacja Gminy*

Cel strategiczny C:

**Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury
instytucjonalnej i społecznej Gminy**

Realizację powyższego celu ma zapewnić wdrożenie 13 poniższych Strategicznych

Programów Gospodarczych:

- C.1 *Program lokalnego rynku pracy*
- C.2 *Utworzenie Regionalnego Centrum Rozwoju Obszarów Wiejskich w Boćkach*
- C.3 *Muzeum Sołtysa*
- C.4 *Rozwój społeczeństwa informacyjnego*
- C.5 *Rozwój form kształcenia mieszkańców*
- C.6 *Rozwój kapitału społecznego*
- C.7 *Przeciwdziałanie patologiom wśród dzieci i młodzieży*
- C.7 *Doskonalenie kalendarza imprez kulturalnych i sportowych*
- C.8 *Racjonalizacja siatki szkół*
- C.9 *Estetyzacja Gminy*
- C.10 *Rozwój współpracy międzygminnej*
- C.11 *Rozwój współpracy zagranicznej*
- C.12 *Ochrona walorów ekologicznych środowiska naturalnego*
- C.13 *Opieka, konserwacja i utrzymanie pomników przyrody i zabytków.*

Część IV

STRATEGICZNE PROGRAMY GOSPODARCZE

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.1.
<i>Koncentracja zasobów dla zabezpieczenia kompletności oferty inwestycyjnej Gminy</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A) Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Zapewnienie atrakcyjności i kompletności oferty inwestycyjnej pod kątem potencjalnych inwestorów zewnętrznych poprzez scalanie gruntów i właściwą politykę przestrzenną.	

Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy,
Zadania: zadanie A.1.1. Dostosowanie polityki przestrzennej pod względem wymagań potencjalnych inwestorów zadanie A.1.2. Wprowadzenie niezbędnych zmian do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zadanie A.1.3. Podjęcie działań fizycznie zabezpieczających pro – inwestycyjne przeznaczenie terenów
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: ilość decyzji o zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego średnia wielkość działek koncentracja i stopień rozproszenia działek
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.2.
<i>Pro – inwestycyjna polityka Gminy</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Osiągnięcie wysokiego wskaźnika inwestycji gminnych dla zdynamizowania wielofunkcyjnego rozwoju obszaru	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Rada Gminy	
Zadania: zadanie A.2.1. Przygotowanie kompletnej oferty lokalizacyjnej dla podmiotów gospodarczych zadanie A.2.2. Opracowanie programu ulg i zachęt dla inwestorów zadanie A.2.3. Stworzenie systemu skłaniającego przedsiębiorców do poszukiwania pracowników na lokalnym rynku pracy	

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

wskaźnik inwestycji do dochodów i wydatków

wartość zrealizowanych inwestycji

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.3.
<i>Pozyskanie inwestorów zewnętrznych</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Zwiększenie ilości podmiotów gospodarczych na terenie Gminy, o nieuciążliwej działalności gospodarczej, co przyczyni się do zmniejszenia bezrobocia i wzrostu dochodów mieszkańców oraz budżetu Gminy.	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, lokalni przedsiębiorcy, Powiatowy Urząd Pracy;	
Zadania:	
zadanie A.3.1. Zabezpieczenie i promocja oferty inwestycyjnej	
zadanie A.3.2. Intensyfikacja działań marketingowych	
zadanie A.3.3. Prezentacja oferty i podjęcie negocjacji z potencjalnymi inwestorami.	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:	
liczba nowych podmiotów gospodarczych	
liczba utworzonych miejsc pracy	
plan promocji Gminy	

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, środki inwestorów, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.4.
Utworzenie inkubatora przedsiębiorczości w Boćkach		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i powstawania nowych miejsc pracy poza rolnictwem		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Instytucje Wdrażające pomoc zagraniczną oraz z budżetu państwa		
Zadania:		
zadanie A.4.1. Określenie koncepcji funkcjonowania inkubatora		
zadanie A.4.2. Określenie lokalizacji inkubatora		
zadanie A.4.3. Ustalenie harmonogramu prac		
zadanie A.4.4. Realizacja planu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
powierzchnia inkubatora		
liczba przedsiębiorstw ulokowanych w inkubatorze		
liczba nowych miejsc pracy		
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, środki przedsiębiorców		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.5.
<i>Budowa Centrum Administracyjnego Gminy</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Poprawa efektywności zarządzania Gminą dzięki zapewnieniu wysokiej jakości infrastruktury biurowej	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Rada Gminy	
Zadania:	
zadanie A.5.1. Opracowanie koncepcji architektonicznej Centrum	
zadanie A.5.2. Ustalenie harmonogramu prac	
zadanie A.5.3. Realizacja założonego planu działań	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:	
powierzchnia biurowa Centrum Administracyjnego	
skrócenie czasu obsługi interesantów	
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.6.
<i>Polityka promocyjna Gminy</i>	

Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Intensyfikacja i wzrost efektywności działań promocyjnych Gminy.	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, lokalne podmioty gospodarcze, samorządy wiejskie, organizacje pozarządowe	
Zadania:	
zadanie A.6.1. Analiza dotychczasowych działań promocyjnych Gminy.	
zadanie A.6.2. Opracowanie oferty promocyjnej Gminy.	
zadanie A.6.3. Określenie adresatów przekazu promocyjnego.	
zadanie A.6.4. Ustalenie wskaźników pomiaru skuteczności działań promocyjnych	
zadanie A.6.5. Wdrożenie programu promocji Gminy	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:	
raport o działaniach i możliwościach promocyjnych Gminy	
oferta promocyjna	
lista adresatów przekazu	
zidentyfikowane wskaźniki pomiaru skuteczności działań promocyjnych	
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, środki lokalnych podmiotów gospodarczych	
STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.7.
<i>Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	

Cel realizacji programu: Zapewnienie optymalnych warunków dla produkcji rolniczej poprzez regulacje stosunków wodnych oraz zwiększanie udziału nawożenia naturalnego

Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, zainteresowani rolnicy, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Wojewoda Podlaski

Zadania:

zadanie A.7.1. Regulacja stosunków wodnych poprzez melioracje i drenaż oraz poprawa stanu infrastruktury w tym zakresie

zadanie A.7.2. Stymulowanie wzrostu nawożenia naturalnego

zadanie A.7.3. Rozwój technik gospodarowania

zadanie A.7.4. Ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed przeznaczeniem jej na cele inne niż rolnicze

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej

powierzchnia meliorowanych gruntów

udział wykorzystania nawozów naturalnych dla produkcji rolniczej

Źródła finansowania zadań: środki rolników, Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.8.
<i>Rozwój sieci instytucji obsługi rolnictwa</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Zapewnienie producentom rolnym dogodnego dostępu do usług, urządzeń i organizacji otoczenia rolnictwa		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, instytucje obsługi rolnictwa		

<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.8.1. Rozwój bazy przechowalniczej</p> <p>zadanie A.8.2. Doradztwo i kształcenie zawodowe</p> <p>zadanie A.8.3. Przetwórstwo</p> <p>zadanie A.8.4. Wzrost dostępu do usług weterynaryjnych</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>ilość instytucji otoczenia rolnictwa funkcjonujących na terenie Gminy</p> <p>liczba podmiotów korzystających ze świadczonych usług</p>
<p>Źródła finansowania zadań: Środki zainteresowanych podmiotów, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.9.
<p><i>Zdynamizowanie procesu zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych</i></p>	
Termin realizacji:	2003-2015
<p>Cel strategiczny (A)</p> <p>Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy</p>	
<p>Cel realizacji programu: Podwyższenie konkurencyjności lokalnego sektora rolnego poprzez koncentrację produkcji rolniczej, scalanie i wymianę gruntów oraz popieranie rozwoju dużych gospodarstw rolnych</p>	
<p>Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, zainteresowani rolnicy, Ośrodek Doradztwa Rolniczego</p>	

<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.9.1. Popularyzacja technik scalania gruntów</p> <p>zadanie A.9.2. Popieranie rozwoju dużych gospodarstw</p> <p>zadanie A.9.3. Pozyskanie środków pomocowych</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>średnia wielkość gospodarstwa rolnego</p> <p>odsetek gospodarstw dużych</p> <p>łącznie powierzchnia gospodarstw dużych</p>
<p>Źródła finansowania zadań: środki zainteresowanych rolników, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.10.
<i>Tworzenie grup producenckich</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Wsparcie samoorganizowania się rolników dla ochrony i reprezentacji ich interesów zawodowych	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: zainteresowani rolnicy, Wójt Gminy, organizacje zawodowe rolników, instytucje otoczenia rolnictwa	
<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.10.1. Przeprowadzenie kampanii informacyjnej wśród rolników na temat specyfiki i korzyści odnoszonych dzięki zorganizowaniu się w grupy producenckie</p> <p>zadanie A.10.2. Opracowanie koncepcji funkcjonowania grup(-y)</p> <p>zadanie A.10.3. Zorganizowanie i rozpoczęcie działalności</p> <p>zadanie A.10.4 Marketing produktów oferowanych przez powstałe grupy producenckie</p>	

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

Ilość uczestników spotkań informacyjnych i szkoleń

Ilość powstałych grup producenckich

Źródła finansowania zadań: Środki zainteresowanych rolników, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.11.
Wsparcie młodych rolników	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Ułatwienie założenia lub przejęcia gospodarstw przez młodych rolników oraz wsparcie modernizacji tych gospodarstw.	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: rolnicy, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, organizacje otoczenia rolnictwa	
Zadania:	
zadanie A.11.1. Identyfikacja potencjalnych beneficjentów Programu	
zadanie A.11.2. Określenie dostępnych form wsparcia	
zadanie A.11.3. Akcja promocyjna	
zadanie A.11.4. Pomoc beneficjentom w dostępie do instrumentów wsparcia	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:	
liczba młodych rolników objętych programem	
liczba projektów otrzymujących wsparcie	
całkowita wartość pomocy dostarczonej na terenie Gminy	
Źródła finansowania zadań: pozabudżetowe środki pomocowe	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.12.
Szkolenia zawodowe dla rolników		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Wsparcie dostępu rolników do warsztatów, seminariów, kursów doskonalenia zawodowego, stażów, akcji wdrażania dobrych praktyk, wizyt studyjnych i innych odpowiednich instrumentów szkoleniowych podwyższających kwalifikacje zawodowe.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: rolnicy, organizacje otoczenia rolnictwa, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, firmy szkoleniowe		
Zadania:		
zadanie A.12.1. Ocena potrzeb szkoleniowych rolników		
zadanie A.12.2. Nawiązanie współpracy z właściwymi instytucjami szkoleniowymi		
zadanie A.12.3. Ustalenie programu szkoleń		
zadanie A.12.4. Promocja szkoleń		
zadanie A.12.5. Realizacja szkoleń		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
liczba osobodni doradczych i szkoleniowych		
liczba uczestników szkoleń		
liczba przeprowadzonych szkoleń		
Źródła finansowania zadań: pozabudżetowe środki pomocowe		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.13.
Promocja nowych upraw i technik produkcji rolnej		

Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Wzrost konkurencyjności lokalnych producentów rolnych dzięki upowszechnieniu nowych upraw oraz wdrożeniu nowoczesnych technik produkcji rolnej	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, rolnicy, Ośrodek Doradztwa Rolniczego, organizacje otoczenia rolnictwa	
Zadania:	
zadanie A.13.1 Określenie możliwości zastosowania nowych upraw	
zadanie A.13.2 Identyfikacja zainteresowanych rolników	
zadanie A.13.3. Zastosowanie dostępnych instrumentów wsparcia dla realizacji Programu	
zadanie A.13.4. Marketing wytworzonego produktu	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:	
powierzchnia nowych upraw	
liczba rolników uczestniczących w Programie	
Źródła finansowania zadań: środki rolników, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet Gminy	

A.14.	
STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	
<i>Rozwój gospodarstw ekologicznych</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	

Cel realizacji programu: Stworzenie szansy specjalizacji gospodarstw rolnych w produkcji żywności czystej ekologicznie
Podmioty zaangażowane w realizację programu: zainteresowani rolnicy, instytucje otoczenia rolnictwa
Zadania: zadanie A.14.1. Zainteresowanie rolników zmianą specjalizacji produkcji rolnej zadanie A.14.2. Analiza popytu na żywność czystą ekologicznie zadanie A.14.3. Dostarczenie zainteresowanym rolnikom wiedzy i umiejętności w zakresie produkcji ekologicznej zadanie 14.4. Marketing wytworzonych produktów
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba rolników uczestniczących w programie wykonana analiza rynku na żywność ekologiczną
Źródła finansowania zadań: środki zainteresowanych rolników, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.15.
<i>Rozwój produkcji integrowanej</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Podwyższenie konkurencyjności i atrakcyjności lokalnych pól rolnych poprzez ograniczenie zawartości szkodliwych dla zdrowia substancji		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: zainteresowani rolnicy, instytucje otoczenia rolnictwa		

<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.15.1. Zainteresowanie rolników formą produkcji integrowanej</p> <p>zadanie A.15.2. Dostarczenie zainteresowanym rolnikom wiedzy i umiejętności w zakresie produkcji integrowanej</p> <p>zadanie A.15.3 Wsparcie marketingowe sprzedaży wytworzonych produktów</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>liczba rolników uczestniczących w programie</p> <p>wykonana analiza zawartości substancji szkodliwych w lokalny płodach rolnych</p>
<p>Źródła finansowania zadań: środki zainteresowanych rolników, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.16.
<p><i>Rozwój infrastruktury obsługi ruchu tranzytowego wzdłuż drogi krajowej nr 19</i></p>		
Termin realizacji:	2003-2015	
<p>Cel strategiczny (A)</p> <p>Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy</p>		
<p>Cel realizacji programu: Wsparcie procesu lokowania działalności gospodarczej oraz tworzenia miejsc pracy poza rolnictwem poprzez wykorzystanie tranzytowego położenia Gminy w regionalnym układzie komunikacyjnym</p>		
<p>Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Rada Gminy, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, przedsiębiorcy</p>		

<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.16.1 Weryfikacja planu zagospodarowania przestrzennego</p> <p>zadanie A.16.2 Promocja nowych możliwości lokalizacyjnych</p> <p>zadanie A.16.3 Pozyskanie inwestorów zewnętrznych</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>liczba nowych przedsiębiorstw</p> <p>liczba nowych/utrzymanych miejsc pracy</p>
<p>Źródła finansowania zadań: Środki zainteresowanych podmiotów, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet gminy, budżet państwa</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.17.
<i>Budowa zalewu</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Wzrost atrakcyjności turystycznej Gminy poprzez zapewnienie kompleksowej oferty rekreacyjnej.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Rada Gminy, samorządy wiejskie, zainteresowane podmioty		
<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.17.1. Określenie lokalizacji zalewu</p> <p>zadanie A.17.2. Wykonanie dokumentacji projektowej</p> <p>zadanie A.17.3. Uzyskanie wymaganych zezwoleń</p> <p>zadanie A.17.4. Realizacja projektu</p>		
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>powierzchnia zalewu</p> <p>liczba użytkowników</p>		

Źródła finansowania zadań: budżet gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.18.
<i>Racjonalna gospodarka wodna</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Poprawa stosunków wodnych poprzez budowę systemu jazów i progów wodnych na rzece Nurzec.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, zainteresowane podmioty		
Zadania:		
zadanie A.18.1. Opracowanie koncepcji technicznej		
zadanie A.18.2. Wykonanie dokumentacji projektowej		
zadanie A.17.3. Uzyskanie wymaganych zezwoleń		
zadanie A.17.4. Realizacja projektu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
liczba jazów i progów wodnych		
zmiany poziomu wód rzeki Nurzec		
Źródła finansowania zadań: budżet gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.19.
----------------------------------	--	-------

Wyznaczenie i urządzenie szlaków turystycznych pieszych i rowerowych oraz pól biwakowych

Termin realizacji: 2003-2015

Cel strategiczny (A)

Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy

Cel realizacji programu: Promocja atrakcji turystycznych Gminy oraz przyciągnięcie turystów na teren Gminy

Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, stowarzyszenia i związki gmin, organizacje turystyczne, samorzady wiejskie

Zadania:

zadanie A.19.1. Opracowanie koncepcji i wytyczenie szlaków oraz campingów

zadanie A.19.2. Opracowanie projektu technicznego

zadanie A.19.3. Uzyskanie zezwolenia na realizację przedsięwzięcia

zadanie A.19.4. Oznaczenie i budowa szlaków oraz pól biwakowych

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

ilość i długość szlaków pieszych

ilość i długość szlaków konnych

ilość i długość szlaków rowerowych

liczba turystów korzystających z udostępnionych szlaków

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.20.
Rozwój agroturystyki	
Termin realizacji:	2003-2015

Cel strategiczny (A)
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy
Cel realizacji programu: Wspieranie generowania dodatkowych źródeł dochodu mieszkańców poprzez wykorzystanie atrakcji przyrodniczych Gminy i obsługę ruchu turystycznego
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, zainteresowani rolnicy, instytucje otoczenia rolnictwa
Zadania: zadanie A.20.1. Identyfikacja infrastruktury do potencjalnego wykorzystania na potrzeby tworzenia bazy agroturystycznej zadanie A.20.2. Popularyzacja formy gospodarstwa agroturystycznego zadanie A.20.3. Promocja gospodarstw agroturystycznych
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: ilość gospodarstw turystycznych na terenie Gminy liczba turystów korzystających z tej formy wypoczynku
Źródła finansowania zadań: środki osób zainteresowanych, pozabudżetowe środki pomocowe

A.21.
STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY
Zagospodarowanie obiektów nieużytkowanych na terenie Gminy
Termin realizacji: 2003-2015
Cel strategiczny (A)
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy

Cel realizacji programu: Ochrona obiektów przed zniszczeniem i zapewnienie racjonalnej ich eksploatacji
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe
Zadania: zadanie A.21.1. Inwentaryzacja obiektów zadanie A.21.2. Określenie możliwych sposobów użytkowania przedmiotowej infrastruktury zadanie A.21.3. Promocja i pozyskanie nowych użytkowników
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba nieużytkowanych obiektów liczba nowych użytkowników wartość nowych inwestycji
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, środki inwestorów

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.22.
<i>Pozyskanie funduszy pomocowych</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Podwyższenie dochodów Gminy poprzez pozyskanie środków finansowych z zewnętrznych źródeł finansowania		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, eksperci, organizacje pozarządowe		

<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.22.1. Zebranie informacji na temat dostępnych źródeł finansowania</p> <p>zadanie A.22.2. Wybór inwestycji do współfinansowania ze środków pomocowych</p> <p>zadanie A.22.3. Wykonanie dokumentacji technicznej</p> <p>zadanie A.22.4. Opracowanie studiów i niezbędnych analiz</p> <p>zadanie A.22.5. Zabezpieczenie środków finansowych jako wkładu własnego</p> <p>zadania A.22.6. Złożenie wniosków wraz z dokumentacją</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>bank projektów do współfinansowania</p> <p>przygotowana dokumentacja</p> <p>ilość złożonych wniosków</p> <p>wysokość pozyskanych środków</p>
<p>Źródła finansowania zadań: budżet Gminy</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	A.23.
<i>Wieloletni Plan Inwestycyjny</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (A)	
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy	
Cel realizacji programu: Kreowanie rozwoju Gminy poprzez uporządkowaną politykę inwestycyjną.	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy,	
<p>Zadania:</p> <p>zadanie A.23.1. Wybór generalnych priorytetów inwestycyjnych na okres następnych 6 lat</p> <p>zadanie A.23.2. Analiza finansowa realizacji programowanych inwestycji</p> <p>zadanie A.23.3. Opracowanie Wieloletniego Programu Inwestycyjnego</p> <p>zadanie A.23.4. Przygotowanie i uchwalenie załącznika do budżetu Gminy w trybie Art. 110 Ustawy o finansach publicznych</p>	

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

ilość przygotowanych inwestycji

wykonane analizy projektowanych inwestycji

przygotowany i przyjęty przez Radę Gminy załącznik do budżetu Gminy

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		A.24.
<i>Budżet zadaniowy</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (A)		
Rozwój lokalnej bazy ekonomicznej dla wzrostu dochodów mieszkańców i budżetu Gminy		
Cel realizacji programu: Podwyższenie jakości świadczonych usług komunalnych poprzez określenie rzeczywistych kosztów funkcjonowania służb publicznych oraz wykonywanych przez nie zadań oraz przy zastosowaniu systemu ocen według kryteriów efektywności i rentowności		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy,		
Zadania:		
zadanie A.24.1. Wybór priorytetów działalności		
zadanie A.24.2. Określenie działań		
zadanie A.24.3. Dobór metod realizacji		
zadanie A.24.4. Analiza kosztów i korzyści		
zadanie A.24.5. Opracowanie dokumentu budżetowego		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
opracowany dokument budżetowy		
wdrożone procedury		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.1.
Modernizacja dróg gminnych		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (B)		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		
Cel realizacji programu: Zapewnienie dostępności i spójności komunikacyjnej Gminy oraz poprawa warunków jazdy i bezpieczeństwa ruchu drogowego.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy		
Zadania:		
zadanie B.1.1. Określenie potrzeb		
zadanie B.1.2. Opracowanie harmonogramu inwestycji		
zadanie B.1.3. Wdrożenie harmonogramu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
ilość kilometrów zmodernizowanej nawierzchni		
czas przejazdu		
natężenie ruchu		
średnia prędkość		
wzrost bezpieczeństwa podróży		
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.2.
<i>Modernizacja dróg dojazdowych do pól</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
<i>Cel strategiczny (B)</i>		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		
Cel realizacji programu: Zapewnienie spójności układu drogowego i dostępności komunikacyjnej Gminy oraz dogodnego dojazdu do pól i gospodarstw rolnych.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: zainteresowani mieszkańcy, Wójt Gminy, Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych, samorządy wiejskie		
Zadania:		
Zadanie B.2.1. Wybór inwestycji do realizacji		
Zadanie B.2.2. Ustalenie harmonogramu realizacji poszczególnych inwestycji		
Zadanie B.2.3. Wykonanie dokumentacji technicznej		
Zadanie B.2.4. Wdrożenie harmonogramu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
długość zmodernizowanych dróg		
czas przejazdu		
Źródła finansowania zadań: Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych, wpłaty zainteresowanych, budżet Gminy		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.3.
<i>Modernizacja dróg, na których Gmina nie jest zarządcą</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	

Cel strategiczny (B)	
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej	
Cel realizacji programu: Zapewnienie dostępności i spójności komunikacyjnej Gminy	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Powiatowy Zarząd Dróg w Bielsku Podlaskim, Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych,	
Zadania: zadanie B.3.1. Określenie potrzeb zadanie B.3.2. Opracowanie harmonogramu inwestycji zadanie B.3.3. Wdrożenie harmonogramu	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: ilość kilometrów zmodernizowanej nawierzchni czas przejazdu natężenie ruchu średnia prędkość wzrost bezpieczeństwa podróży	
Źródła finansowania zadań: budżet Starostwa Powiatowego, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet Gminy, budżet państwa	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.4.
<i>Dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej w Boćkach</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (B)		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		

Cel realizacji programu: Zapewnienie kontroli nad gospodarką ściekową, ochrona środowiska naturalnego, poprawa warunków życia mieszkańców

Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, mieszkańcy

Zadania:

zadanie B.4.1. Weryfikacja zgodności z miejscowym planem zagospodarowania terenu

zadanie B.4.2. Opracowanie dokumentacji technicznej

zadanie B.4.3. Wydanie pozwolenia na budowę

zadanie B.4.4. Przeprowadzenie przetargu

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

długość sieci kanalizacyjnej

ilość przyłączy

ilość ścieków bytowych odprowadzanych poprzez sieć kanalizacyjną

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, wpłaty mieszkańców, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska, budżet państwa

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	B.5.
<i>Budowa zagrodowych oczyszczalni ścieków poza ośrodkiem gminnym</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
<i>Cel strategiczny (B)</i> Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej	
Cel realizacji programu: Zapewnienie kontroli nad gospodarką ściekową, ochrona środowiska naturalnego, poprawa warunków życia mieszkańców	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, mieszkańcy	

<p>Zadania:</p> <p>zadanie B.5.1. Weryfikacja zgodności z miejscowym planem zagospodarowania terenu</p> <p>zadanie B.5.2. Opracowanie dokumentacji technicznej</p> <p>zadanie B.5.3. Wydanie pozwolenia na budowę</p> <p>zadanie B.5.4. Przeprowadzenie przetargu</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>liczba wybudowanych oczyszczalni</p> <p>ilość ścieków bytowych odprowadzanych poprzez sieć kanalizacyjną</p>
<p>Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, wpłaty mieszkańców, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska, budżet państwa</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.6.
<i>Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
<i>Cel strategiczny (B)</i>		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		
Cel realizacji programu: Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez zapewnienie dostaw wody o jakości spełniającej odpowiednie normy i w ilości zaspokajającej potrzeby w tym zakresie.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, mieszkańcy		
<p>Zadania:</p> <p>zadanie B.6.1 Opracowanie dokumentacji technicznej</p> <p>zadanie B.6.2 Uzyskanie pozwolenia na budowę</p> <p>zadanie B.6.3 Przeprowadzenie przetargu</p>		

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

zużycie wody

wpływy z opłat za wodę

ilość przyłączy

długość sieci wodociągowej

liczba gospodarstw domowych podłączonych do sieci

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, wpłaty mieszkańców, budżet państwa, fundusze ochrony środowiska

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.7.
Gminny system gospodarki odpadami		
Termin realizacji:	2003-2015	
<i>Cel strategiczny (B)</i>		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		
Cel realizacji programu: Dostosowanie lokalnej gospodarki odpadami do rosnących wymogów i standardów w tym zakresie		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, mieszkańcy		
Zadania:		
zadanie B.7.1. Promocja systemu selektywnej zbiórki odpadów wśród mieszkańców Gminy		
zadanie B.7.2. Zwiększenie zakresu zbiórki odpadów		
zadanie B.7.3. Zabezpieczenie niezbędnej infrastruktury dla wdrożenia systemu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
ilość segregowanych odpadów		
ilość gospodarstw domowych uczestniczących w programie		
liczba kontenerów użytkowanych do selektywnej zbiórki odpadów		

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, fundusze ochrony środowiska, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.8.
Promocja ekologicznych źródeł ciepła		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (B)		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		
Cel realizacji programu: Ochrona środowiska poprzez odchodzenie od tradycyjnych źródeł ciepła i systemów grzewczych na rzecz rozwiązań ekologicznych		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: mieszkańcy, Wójt Gminy		
Zadania:		
zadanie B.9.1. Analiza możliwości technologicznych wymiany dotychczasowych instalacji grzewczych na bardziej przyjazne środowisku		
zadanie B.9.2. Wybór rozwiązań technicznych		
zadanie B.9.3. Realizacja inwestycji		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
ilość zmodernizowanych źródeł ciepła		
liczba osób korzystających ze zmodernizowanych źródeł ciepła		
ilość ciepła wytworzonego w wyniku realizacji programu		
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, środki mieszkańców, fundusze ochrony środowiska		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.9.
<i>Budowa elektrowni wodnych</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
<i>Cel strategiczny (B)</i>		
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej		
Cel realizacji programu: Promocja odnawialnych źródeł energii		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: mieszkańcy, Wójt Gminy, Urząd Regulacji Energetyki		
Zadania:		
zadanie B.9.1. Wykonanie koncepcji technicznej		
zadanie B.9.2. Określenie harmonogramu działań		
zadanie B.9.3. Opracowanie dokumentacji projektowej		
zadanie B.9.4. Realizacja programu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
liczba utworzonych elektrowni		
ilość energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych		
Źródła finansowania zadań: środki zainteresowanych osób, pozabudżetowe środki pomocowe		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		B.10
----------------------------------	--	------

Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie Gminy

Termin realizacji: 2003-2015

Cel strategiczny (B)

**Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do
wysokiej jakości infrastruktury technicznej**

Cel realizacji programu: Poprawa jakości oświetlenia ulic na obszarach zabudowanych Gminy oraz zmniejszenie zużycia energii elektrycznej.

Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Zakład Energetyczny, Wojewoda Podlaski.

Zadania:

zadanie B.10.1 Uzgodnienie warunków realizacji inwestycji z administratorem sieci

zadanie B.10.2 Wykonanie dokumentacji technicznej

zadanie B.10.3 Realizacja inwestycji

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

zużycie energii elektrycznej

wysokość opłat za energię elektryczną

czas działania oświetlenia

ilość zmodernizowanych źródeł światła

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet państwa,

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	B.11.
Gazyfikacja Gminy	
Termin realizacji:	2003-2015

Cel strategiczny (B)	
Poprawa warunków gospodarowania poprzez zapewnienie dostępu do wysokiej jakości infrastruktury technicznej	
Cel realizacji programu: Zapewnienie mieszkańcom obszaru ekologicznego paliwa do celów grzewczych oraz poprawa warunków życia mieszkańców.	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, P.P. Polskie Górnictwo Gazowe i Naftowe, stowarzyszenia i związki gmin.	
Zadania: zadanie B.11.1. Opracowanie dokumentacji technicznej zadanie B11.2. Wydanie pozwolenia na budowę zadanie B.11.3. Przeprowadzenie przetargu	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: ilość kilometrów sieci rozdzielczej ilość połączeń do domów mieszkalnych liczba odbiorców gazu liczba osób zamieszkałych na obszarze realizacji projektu zmniejszenie emisji zanieczyszczeń środowiska	
Źródła finansowania zadań: środki P.P. Polskie Górnictwo Gazowe i Naftowe budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska, budżety związków i stowarzyszeń gmin,	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.1.
<i>Program lokalnego rynku pracy</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C)		
Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu: Rozwój dialogu społecznego i form partnerstwa publiczno – prywatnego dla wsparcia procesu tworzenia miejsc pracy.		

Podmioty zaangażowane w realizację programu: mieszkańcy, przedsiębiorcy, Wójt Gminy, urzędy pracy, eksperci
Zadania: zadanie C.1.1. Stworzenie lokalnego partnerstwa na rzecz tworzenia miejsc pracy zadanie C.1.2. Identyfikacja możliwych instrumentów kreowania wzrostu zatrudnienia zadanie C.1.3. Opracowanie planu działań na rzecz zatrudnienia zadanie C.1.4. Realizacja planu
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba osób zaangażowanych w realizację programu liczba osób uczestniczących w poszczególnych przedsięwzięciach liczba powstałych/utrzymanych miejsc pracy
Źródła finansowania zadań: środki przedsiębiorców, budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.2.
<i>Utworzenie Regionalnego Centrum Rozwoju Obszarów Wiejskich w Boćkach</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu:		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Urząd Marszałkowski, Izba Rolnicza, organizacje otoczenia rolnictwa, urzędy pracy		

<p>Zadania:</p> <p>zadanie C.2.1. Opracowanie koncepcji funkcjonowania Centrum</p> <p>zadanie C.2.2. Określenie harmonogramu działań</p> <p>zadanie C.2.3. Wdrożenie harmonogramu</p>
<p>Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:</p> <p>budżet programu</p> <p>oferta Centrum</p> <p>ilość uczestników działań Centrum</p>
<p>Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe</p>

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.3.
<i>Muzeum Sołtysa</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C)		
Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu: Wykorzystanie i promocja dziedzictwa kulturowego wsi dla wsparcia wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Stowarzyszenie Sołtysów Województwa Podlaskiego, instytucje otoczenia rolnictwa, samorządy wiejskie		
<p>Zadania:</p> <p>zadanie C.3.1. Określenie koncepcji i formuły funkcjonowania muzeum</p> <p>zadanie C.3.2. Pozyskanie eksponatów</p> <p>zadanie C.3.3. Otwarcie muzeum dla zwiedzających</p>		

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

powierzchnia muzeum

liczba eksponatów

liczba zwiedzających

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.4.
<i>Rozwój społeczeństwa informacyjnego</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	
Cel realizacji programu: Promocja i wdrożenie rozwiązań teleinformatycznych i wykorzystania Internetu dla rozwoju mieszkańców	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, przedsiębiorstwa branży teleinformatycznej	
Zadania: zadanie C.4.1. Określenie możliwych wdrożeń technik teleinformatycznych na terenie Gminy zadanie C.4.2. Identyfikacja konkretnych projektów wdrożeń zadanie C.4.3. Wdrożenie projektów	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba wdrożonych projektów liczba użytkowników Internetu w Gminie	
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, środki mieszkańców, środki przedsiębiorstw, pozabudżetowe środki pomocowe,	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.5.
Rozwój form kształcenia mieszkańców	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	
Cel realizacji programu: Zapewnienie atrakcyjnej i zdywersyfikowanej oferty edukacyjnej odpowiadającej oczekiwaniom mieszkańców oraz wymogom nowoczesnej rzeczywistości	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: organizacje pozarządowe, instytucje edukacji, Wójt Gminy, Starosta Powiatu Bielskiego	
Zadania: zadanie C.5.1. Określenie potrzeb edukacyjnych zadanie C.5.2. Przygotowanie oferty edukacyjnej zadanie C.5.3. Skierowanie oferty do mieszkańców zadanie C.5.4. Monitoring	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: ilość uczestników zajęć liczba zrealizowanych godzin szkoleniowych wyniki ankiet przeprowadzonych wśród odbiorców szkoleń	
Źródła finansowania zadań: budżet państwa, budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, budżet Powiatu Bielskiego	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.6.
Rozwój kapitału społecznego	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C)	
Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	
Cel realizacji programu: Poprawa konkurencyjności obszaru dzięki zacieśnieniu więzi międzyludzkich oraz rozwojowi form współpracy w gospodarce lokalnej	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: instytucje edukacyjno – szkoleniowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, związki wyznaniowe, Wójt Gminy, samorządy wiejskie	
Zadania:	
zadanie C.6.1. Opracowanie programu wsparcia kapitału społecznego	
zadanie C.6.2. Pozyskanie środków finansowych	
zadanie C.6.3. Wdrożenie programu	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:	
liczba osób objętych programem	
wyniki badań grupy docelowej	
Źródła finansowania zadań: środki sektora pozarządowego, budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.7.
Przeciwdziałanie patologiom wśród dzieci i młodzieży	

Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	
Cel realizacji programu:	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, nauczyciele, rodzice, organizacje pozarządowe, młodzież	
Zadania: zadanie C.7.1. Zorganizowanie spotkania osób zainteresowanych działaniami zapobiegającymi powstawaniu i rozwojowi patologii wśród dzieci i młodzieży zadanie C.7.2. Opracowanie planu działań zadanie C.7.3. Realizacja programu	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba nowych wydarzeń kulturalnych i sportowych liczba osób uczestniczących	
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.8.
<i>Doskonalenie kalendarza imprez kulturalnych i sportowych</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	

Cel realizacji programu: Wykreowanie na terenie Gminy nowych wydarzeń kulturalnych i sportowych, przy zachowaniu dotychczasowego kalendarza imprez, dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców i promocji Gminy
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, Gminny Ośrodek Kultury, samorzady wiejskie
Zadania: zadanie C.8.1. Wsparcie inicjatyw organizacji kolejnych edycji dotychczas odbywających się imprez zadanie C.8.2. Nawiązanie kontaktu z zewnętrznymi instytucjami kulturalnymi w celu zachęcenia do współpracy z lokalnymi podmiotami i współorganizacji imprez na terenie Gminy
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba nowych wydarzeń kulturalnych i sportowych liczba osób uczestniczących
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.9.
<i>Racjonalizacja siatki szkół</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu: Dostosowanie gminnej siatki szkół do zmieniających się uwarunkowań demograficznych oraz możliwości finansowych Gminy		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, mieszkańcy		

Zadania:

zadanie C.9.1. Przeprowadzenie analizy demograficznej w zakresie liczebności przyszłych roczników szkolnych

zadanie C.9.2. Analiza finansowa kosztów funkcjonowania i źródeł finansowania szkół na terenie Gminy

zadanie C.9.3. Przeprowadzenie konsultacji ze środowiskiem nauczycielskim i mieszkańcami Gminy

zadanie C.9.4. Wdrożenie wypracowanych rozwiązań

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:

liczba uczniów w poszczególnych szkołach

koszty utrzymania szkół

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.10.
<i>Estetyzacja Gminy</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu: Podniesienie walorów historycznych i estetycznych Gminy		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, samorzady wiejskie		
Zadania:		
zadanie C.10.1. Opracowanie programu		
zadanie C.10.2. Wykonanie szczegółowych rozwiązań projektowych		
zadanie C.10.3. Realizacja projektów szczegółowych		

Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:
liczba zrealizowanych inwestycji
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe,

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.11.
<i>Rozwój współpracy międzygminnej</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	
Cel realizacji programu: Rozwój obszaru oraz stworzenie reprezentacji problemów ponadlokalnych	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, zarządy gmin sąsiednich	
Zadania: zadanie C.11.1. Określenie płaszczyzn współpracy zadanie C.11.2. Identyfikacja wspólnych przedsięwzięć zadanie C.11.3. Ustalenie harmonogramu działań zadanie C.11.4. Realizacja harmonogramu	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: opracowany program działań wspólne projekty	

Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY	C.12.
<i>Rozwój współpracy zagranicznej</i>	
Termin realizacji:	2003-2015
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy	
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, partnerzy zagraniczni	
Zadania: zadanie C.12.1. Określenie profilu i przedmiotu potencjalnej współpracy oraz krajów pochodzenia partnerów zadanie C.12.2. Przygotowanie i rozesłanie propozycji współpracy zadanie C.12.3. Identyfikacja programów współfinansujących współpracę zagraniczną zadanie C.12.4. Podpisanie porozumień o współpracy	
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: podpisane porozumienia o współpracy liczba wspólnych przedsięwzięć liczba adresatów wspólnych działań	
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, środki partnerów zagranicznych, środki zainteresowanych podmiotów gospodarczych	

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.13.
<i>Ochrona walorów ekologicznych środowiska naturalnego</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C)		
Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu: Zachowanie podstawowych elementów systemu przyrodniczego gminy oraz ochrona i wzbogacanie jego walorów ekologicznych i wartości użytkowych.		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy, organizacje ekologiczne		
Zadania:		
zadanie C.13.1. Ochrona wód powierzchniowych		
zadanie C.13.2. Ochrona powietrza atmosferycznego		
zadanie C.13.3. Ochrona powierzchni ziemi przed zanieczyszczeniami		
zadanie C.13.4. Ograniczenie hałasu		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu:		
klasa czystości wód		
poziom zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego		
długość sieci oraz ilość przyłączy kanalizacji sanitarnej		
poziom hałasu		
Źródła finansowania zadań: Budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe, fundusze ochrony środowiska, budżet państwa		

STRATEGICZNY PROGRAM GOSPODARCZY		C.14.
<i>Opieka, konserwacja i utrzymanie pomników przyrody i zabytków.</i>		
Termin realizacji:	2003-2015	
Cel strategiczny (C) Rozwój kapitału społecznego poprzez rozwój infrastruktury instytucjonalnej i społecznej Gminy		
Cel realizacji programu: Zachowanie i poprawa stanu lokalnych atrakcji turystycznych i kulturowych		
Podmioty zaangażowane w realizację programu: Wójt Gminy		
Zadania: zadanie C.14.1. Wprowadzanie zaleceń chroniących obiekty o wysokich walorach przyrodniczych i kulturowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zadanie C.14.2. Podjęcie ścisłej współpracy ze służbami ochrony zabytków i archeologicznymi zadanie C.14.3. Zapewnienie właściwego użytkowania obiektów zagrożonych		
Wskaźniki i rezultaty realizacji programu: liczba i zakres sformułowanych zaleceń liczba obiektów objętych ochroną		
Źródła finansowania zadań: budżet Gminy, pozabudżetowe środki pomocowe,		

Część V

WDRAŻANIE I MONITORING STRATEGII

1. WDROŻENIE STRATEGII

Organem odpowiedzialnym za realizację polityki władz Gminy na poziomie operacyjnym jest Wójt Gminy, na którym spoczywa bezpośrednie zarządzanie bieżącymi sprawami Gminy. Nie może być inaczej w przypadku wdrożenia niniejszej

Strategii i to właśnie w gestii Wójta powinna spoczywać inicjatywa i właściwa kompetencja w zakresie realizacji i/lub nadzoru nad implementacją poszczególnych Strategicznych Programów Gospodarczych. Ponieważ to właśnie poprzez ich wdrożenie osiągnięte mają zostać poszczególne - zidentyfikowane w Części III - cele strategiczne rozwoju Gminy, którym przyporządkowano opracowane programy.

W strukturze Urzędu Gminy powinno istnieć stanowisko pracy odpowiedzialne na sprawy koordynowania prac Urzędu w zakresie wdrażania Strategii Rozwoju Gminy. Ze względów formalnych i merytorycznych obowiązek ten powinien spoczywać na Wójcie Gminy. Jednakże we wdrażaniu niniejszej Strategii uczestniczyć powinni wszyscy pracownicy Urzędu Gminy oraz gminnych jednostek organizacyjnych. Ich prace będzie koordynował Wójt Gminy jako zwierzchnik służbowy i główny organ decyzyjny.

Generalna kompetencja Wójta w zakresie ogólnej koordynacji wdrożenia zapisów niniejszej Strategii musi być wsparta czynnym udziałem Rady Gminy, w ramach przygotowywania i uchwalania kolejnych budżetów rocznych. To właśnie przewidziane w budżecie nakłady na finansowanie poszczególnych przedsięwzięć decydują o realizacji zapisów przyjętych programów operacyjnych. Na etapie planowania przyszłych wydatków inwestycyjnych będzie dokonywał się wybór konkretnych inwestycji oraz bezpośrednia hierarchizacja i czasowa harmonizacja poszczególnych działań.

Narzędziem pomocnym w tym procesie Wójtowi Gminy będzie opracowywanie i wdrażanie - zamykających się w jednym roku budżetowym – planów operacyjnych. Plany te powinny swoją budową nawiązywać do konstrukcji Strategicznych Programów Gospodarczych, ponieważ będą służyły ich realizacji. Ich struktura zawierać będzie dokładne ramy czasowe oraz harmonogram działań, kompetencje wykonawcze, wielkość budżetu oraz strukturę źródeł ich finansowania, jak również kwantyfikowane wskaźniki osiągnięć i oddziaływania.

Władze Gminy działają w oparciu o aparat administracyjny Urzędu Gminy. Należy dołożyć starań, aby poprzez budowanie świadomości oraz przygotowanie personelu wytworzyć pozytywne postawy pracowników wobec przeprowadzenia koniecznych

dla wdrożenia Strategii zmian. Działalność każdej z jednostek organizacyjnych Urzędu będzie musiała być prowadzona pod kątem realizacji konkretnych – powiązanych z jej zakresem obowiązków – zapisów Strategii i efekty jej prac powinny być, między innymi, oceniane w kontekście realizacji niniejszego Planu Strategicznego.

Dla wdrożenia Strategii ważne jest także przyswojenie instrumentarium narzędzi wspierających działania operacyjne. Są to instrumenty zarządzania na poziomie taktycznym, czyli o horyzoncie czasowym dłuższym niż okres jednego roku budżetowego, do których należą Wieloletnie Plany Inwestycyjne oraz trzyletnie programy gospodarcze przewidziane Ustawą o finansach publicznych.

W sytuacji gdy brak jest kompleksowego uregulowania systemu dochodów samorządowych i w obliczu wyraźnego spadku wysokości subwencji z Budżetu Państwa należy położyć nacisk na efektywność wydatków inwestycyjnych oraz poszukiwanie alternatywnych źródeł finansowania, jak Fundusze Przedakcesyjne, czy później – Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej. Dla pełnej realizacji Strategicznych Programów Gospodarczych oraz racjonalizacji wydatków inwestycyjnych korzystne byłoby uzupełnienie rocznego budżetu operacyjnego dokumentem pokrewnym, to jest budżetem w układzie zadaniowym.

2. MONITORING

Monitoring jest procesem zbierania, przetwarzania i analizy danych na temat zakresu realizacji celów programu. Dla monitoringu stopnia realizacji Strategii ważne jest stworzenie systemu wskaźników, dzięki któremu możliwe byłoby zmierzenie zakresu realizacji strategicznych priorytetów rozwoju Gminy.

Ze względu na fakt, iż osiągnięcie celów strategicznych ma nastąpić w wyniku wdrożenia Strategicznych Programów Gospodarczych, każdy z nich zawiera indywidualnie zidentyfikowane rezultaty i mierniki efektów realizacji Programu. To właśnie te wskaźniki będą podstawą do ilościowego i jakościowego monitoringu realizacji Strategii.

Roczne raporty z postępów w realizacji zapisów Strategii powinny być

przygotowywane przez Wójta Gminy, a zatwierdzone przez Radę Gminy. Powinny one zawierać informacje o stanie zaawansowania poszczególnych programów gospodarczych i planów operacyjnych oraz prezentować poziom osiągniętych wskaźników.

Oprócz wykorzystywania wskaźników ilościowych osiąganych efektów należy zwracać pilną uwagę na społeczny odbiór działań Władz Gminy i prowadzić szerokie konsultacje społeczne, celem określenia stopnia zadowolenia mieszkańców oraz celowości podejmowanych działań, co wzbogaci system monitoringu Strategii o ocenę jakościową oraz zapewni szerszą partycypację społeczną w procesach podejmowania decyzji oraz ich oceny.

3. POWIĄZANIE STRATEGICZNYCH PROGRAMÓW GOSPODARCZYCH ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

W kontekście ubiegania się Polski o członkostwo we Wspólnocie Europejskiej oraz kształtującej się polityki regionalnej, generalnego znaczenia nabiera powiązanie treści Strategii Rozwoju Gminy z zapisami Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego.

Cele strategiczne rozwoju i Strategiczne Programy Gospodarcze Gminy Boćki pozostają w zgodności ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego.

Przyszłe członkostwo Polski we Wspólnocie Europejskiej stawia przed władzami lokalnymi nowe wyzwanie, którym jest współkreowanie i uczestnictwo w polityce regionalnej Unii Europejskiej. To właśnie samorzady lokalne są głównymi beneficjentami interwencji realizowanych w ramach Funduszy Strukturalnych. Niniejszy dokument stanowi także przygotowanie do korzystania ze ich środków. To właśnie poprzez dokonanie analizy sytuacji Gminy oraz określenie strategicznych celów rozwoju i przyporządkowanie ich realizacji strategicznych programów gospodarczych dostarcza władzom lokalnym narzędzi do pozyskiwania środków pomocowych.

4. KONTEKST FUNDUSZY POMOCOWYCH

Niniejsza Strategia stanowi przydatne narzędzie w działaniach związanych z pozyskiwaniem funduszy pomocowych, ponieważ konstrukcja i metodologia opracowania niniejszej Strategii Rozwoju koresponduje z logiką wniosków aplikacyjnych oraz dostarcza materiał do analizy projektów w kontekście szerszych celów i polityk. Niniejszy dokument zawiera szeroką listę programów i zadań ważnych ze względu na realizację głównych celów rozwoju Gminy. Tym samym nie ma już trudności z ich uzasadnieniem, nawet w przypadku nagłego i nieoczekiwanego uaktywnienia transzy środków pomocowych, ponieważ założony w strategii harmonogram wdrażania poszczególnych programów znajduje odzwierciedlenie w kolejnych budżetach gminy. W tej sytuacji każda z przewidzianych do realizacji w danym roku budżetowym inwestycji, jest głęboko przemyślana i przygotowana, a co ważniejsze - będąc wynikiem społecznego konsensusu – nie jest już przedmiotem targów i negocjacji w trakcie projektowania budżetu, a wynika bezpośrednio z założeń realizacji strategii rozwoju gminy.

Wymagany w programach pomocowych od wnioskodawców opis tła projektu może zostać z powodzeniem zaczerpnięty z treści Części I strategii, to jest Diagnozy, która zawiera niezbędne dane statystyczne w ujęciu historycznym, tak bardzo przydatne przy określaniu bazowych wskaźników monitoringu i ewaluacji projektu.

Bardzo istotnym zadaniem jest określenie i odróżnienie od siebie kategorii rezultatów, produktów i oddziaływania projektu, a także przyporządkowanie im określonych wskaźników. Kwestia ta dotyka już poziomu operacyjnego wdrażania strategii, to jest programów realizacyjnych. To właśnie na etapie przygotowywania strategicznych programów gospodarczych i dokonywania ich selekcji należy przeprowadzać analizy ich społeczno – ekonomicznych kosztów oraz korzyści. Wyniki takiej analizy prezentują konkretne efekty danej inwestycji dla gospodarki lokalnej i wyrażone liczbowo będą stanowiły mierniki oceny realizacji celów określonego projektu. Te właśnie mierniki są później podstawą oceny, czy realizacja projektu przebiega prawidłowo, czyli monitoringu projektu. Wdrażanie strategii również musi być

monitorowane w celu zapewnienia realizacji wszystkich priorytetów i harmonogramów zadań oraz wykrycia ewentualnych nieprawidłowości procesu. Dlatego każde zadanie czy program gospodarczy zawiera w swojej treści kwantyfikowane wskaźniki pomiaru postępu wdrożenia.